

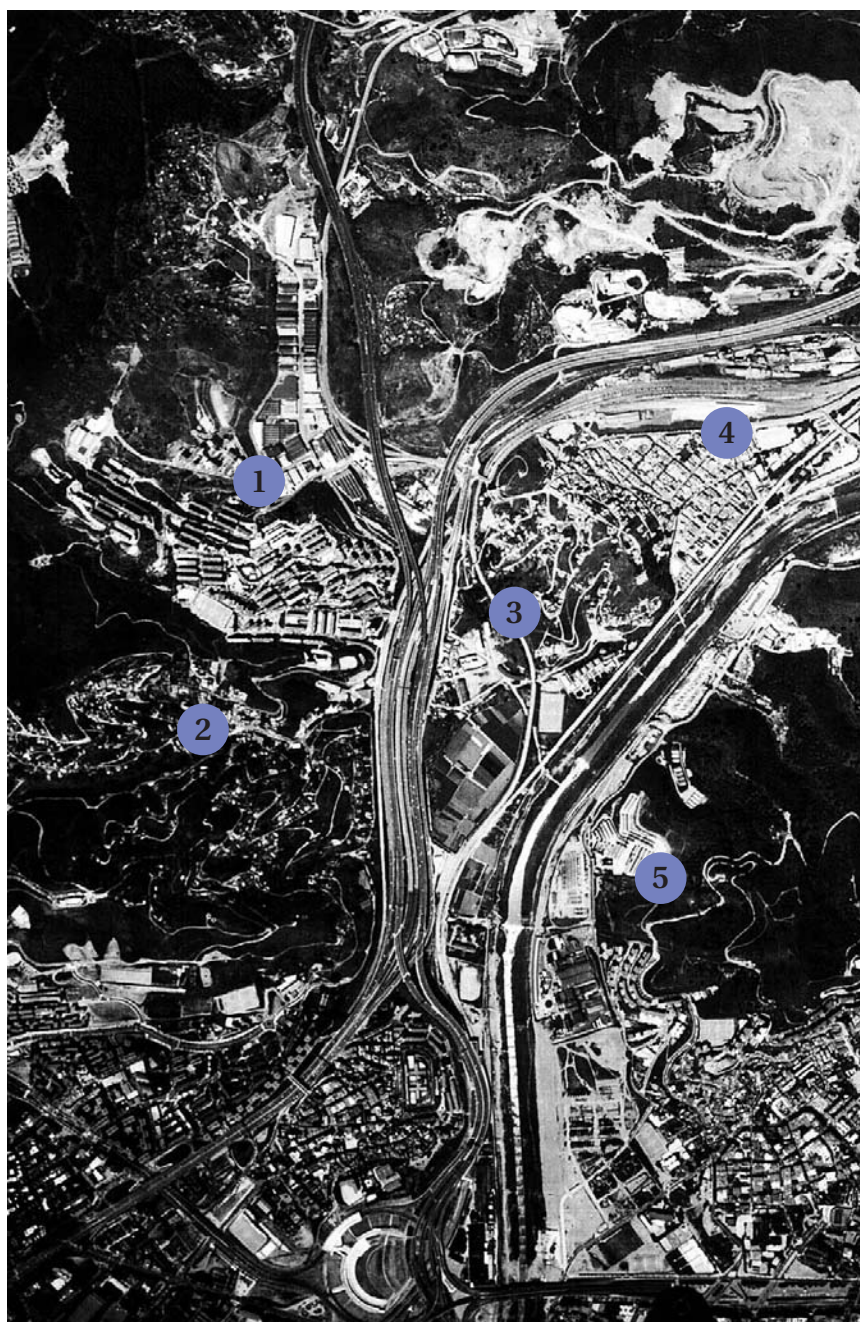
Radiografia

DIAGNÒSTIC DE LA ZONA NORD DEL DISTRICTE DE NOU BARRIS. PLA D'ACTUACIÓ PER ALS BARRIS DE TORRE BARÓ, VALLBONA I CIUTAT MERIDIANA.

FRANCESCA MOLINER, LLUÍS SALVADOR I ISABEL SÁNCHEZ. Districte de Nou Barris.

Aquest és el diagnòstic de la realitat social de la Zona Nord que es va realitzar en el marc del Projecte d'Actuació Territorial per a la Zona Nord de Nou Barris elaborat des del Districte durant el primer semestre de 1994, per tal d'establir els objectius estratègics i les línies d'actuació prioritàries per dur a terme un procés de transformació integral als barris de Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona.⁽¹⁾ Actualment està en projecte un pla d'actuació per a la reordenació i millora del congost del Besòs, on es troben ubicats els barris de la Zona Nord, en col·laboració amb les diferents administracions i institucions implicades, i ja s'estan posant en marxa algunes de les actuacions proposades per tal de millorar les condicions de vida dels habitants dels barris situats al nord-est de la ciutat de Barcelona.

Vista aèria del congost del Besòs, on estan ubicats els barris de Ciutat Meridiana (1), Torre Baró (2) i Vallbona (3), que termenegen amb els municipis de Montcada i Reixach (4) i Santa Coloma de Gramenet (5).

1. Projecte d'actuació territorial per a la Zona Nord de Nou Barris. Ajuntament de Barcelona. Districte de Nou Barris. Barcelona, octubre de 1994.

Introducció

Ciutat i desenvolupament socio-econòmic apareixen com un binomi indisociable que es fonamenta en la concentració de l'activitat econòmica, la centralització dels serveis administratius i la concentració demogràfica en els nuclis urbans. Malgrat tot, les ciutats són un paradigma de contradiccions i contrastos: per un costat apareixen com el motor del desenvolupament econòmic i lloc on es donen les condicions per a la millora de la qualitat de vida i, per l'altre, com l'escenari on es manifesten i es radicalitzen les desigualtats socials, econòmiques i culturals que generen situacions de marginació, pobresa i exclusió.

Com altres ciutats occidentals, la ciutat de Barcelona no és aliena a aquesta paradoxa i al costat de la ciutat cosmopolita i moderna, centre cultural i nucli d'activitat econòmica, fruit de l'impuls modernitzador de les darreres dècades, conviuen àrees urbanes desfavorides socialment, econòmicament i urbanísticament. Aquest és el cas del barri antic de la ciutat i dels nuclis vells d'alguns barris, però molt especialment de les zones frontereres, marginals i perifèriques de la gran urbs, que constitueixen espais desfavorits, amb estructures socio-econòmiques febles, amb recursos naturals escassos o esgotats, allunyades i aïllades dels centres de producció i decisió. En aquestes zones es fa palès que el procés de canvi i creixement que evidencien les grans ciutats té un impacte desigual so-

bre el territori. El desenvolupament desigual i els desequilibris territorials constitueixen la base de la concentració de la marginació i la pobresa en zones urbanes específiques que difícilment podran aconseguir els nivells de benestar i desenvolupament econòmic d'altres zones si no és mitjançant una actuació intensiva i integral per lluitar contra les desigualtats.

Aquest és el cas de la Zona Nord de Nou Barris, situada al nord-est de la ciutat de Barcelona, en una zona escarpada fronterera amb els municipis de Cerdanyola del Vallès i Montcada i Reixac. Les característiques topogràfiques del terreny, travessat per barrancs i torrents, la localització geogràfica dels barris, al mig d'una cruïlla de vies fèrries i vials, i el seu aïllament respecte a la resta dels barris de la ciutat constitueixen elements determinants de la situació i també els condicionants històrics i l'origen dels barris, zones d'al·luvió poblades a partir dels anys 50 i 60 per successives onades migratòries, amb assentaments desorganitzats i que van escapar al desenvolupament urbà controlat en un moment de forta especulació.

La crisi econòmica recent ha estat, a més a més, el detonant de l'agreuiment d'una situació a la qual és difícil fer front ateses les característiques estructurals de la zona i les condicions de vida dels seus habitants, en tractar-se d'una zona aïllada físicament i socialment, que arrossega dèficits urbanístics antics, que té un teixit econòmic feble i concentra altes taxes d'atur i baixos nivells d'instrucció entre

la població, com s'observa analitzant els diferents indicadors socials.

Totes aquestes circumstàncies fan que, avui en dia, l'esforç municipal que es desenvolupa des de la instauració dels ajuntaments democràtics no arribi a resoldre els dèficits i les mancances que afecten de forma endèmica la zona des dels seus orígens i que calgui un esforç addicional per part de totes les institucions i els agents implicats en el territori.

És en aquest context que sorgeix la iniciativa d'impulsar un Pla d'Actuació Territorial per a la Zona Nord de Nou Barris, a través d'actuacions coordinades en diferents àmbits (Urbanisme, Promoció Econòmica, Serveis Socials, Cultura, Educació, Salut...), per fer front a la desorganització urbanística i la depressió socio-econòmica dels barris. Les actuacions municipals d'àmbit local es veuran reforçades en els propers anys amb l'aplicació d'un pla d'actuació per a les àrees urbanes que se situen a l'entorn del congost del Besòs, indret on conflueixen el riu en el seu recorregut cap al mar amb les diverses xarxes de serveis urbans (aigua, xarxa elèctrica d'alta tensió, etc.) i les vies de comunicació que enllacen la ciutat central amb el pla del Barcelonès, el nord de Catalunya i França.⁽²⁾

2. Pla d'actuació per a l'àrea del congost del Besòs del Ministeri d'Obres Públiques, Transports i Medi Ambient; que ha estat elaborat a través de l'entitat Barcelona Regional en col·laboració amb els ajuntaments de Barcelona, Santa Coloma de Gramenet i Montcada i Reixac, i que ha quedat aprovat després del conveni signat entre l'Administració estatal i els ajuntaments implicats el 27 de març de 1995.

Context

Ubicació geogràfica

Nou Barris és el districte situat a l'extrem nord de la ciutat. Limita amb els municipis de Montcada i Reixac i Cerdanyola del Vallès i amb els districtes de Sant Andreu i Horta-Guinardó. El seu emplaçament al peu de la serra de Collserola, gran parc forestal urbà, ha incidit de forma notable en la configuració urbanística dels barris que s'estenen pels seus vessants.

Amb una superfície de 800,2 ha. –el 8,1% del territori municipal– i 188.781 habitants –l'11,5% de la població de la ciutat segons el cens de població de 1991–, aquest districte suporta una forta densitat de població: 23.598 h/km² davant dels 16.590 h/km² de densitat mitjana per al conjunt de la ciutat.

El Districte està subdividit administrativament i funcionalment en 4 zones i 14 barris:

– **La Zona Nord:** Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona.

– **La Zona Centre Alta:** Trinitat Nova, Roquetes i Canyelles.

– **La Zona Centre Baixa:** Guineueta, Verdum i Prosperitat.

– **La Zona Sud:** Porta, Ramon Albó, Turó de la Peira, Vilapicina i Torre Llobeta.

Aquesta divisió en zones reflecteix les diferències socials, econòmiques i urbanístiques, fruit del creixement i l'evolució històrica de la ciutat i del peculiar procés de desenvolupament social, urbanístic i econòmic del districte.

La Zona Nord, frontera amb el municipi de Montcada i Reixac i nexa d'unió amb el Vallès, té una població de 14.752 habitants: 2.000 h. a Torre Baró, 1.261 h. a Vallbona i 11.491 h. a Ciutat Meridiana, i cobreix unes 308 ha. gran part de les quals, situades a Collserola, presenten una orografia difícil que ha determinat en els barris de Torre Baró i Ciutat Meridiana l'actual teixit urbanístic. Vallbona, en canvi, queda situat sobre un terreny pla, entre el riu Besòs i l'eix viari d'entrada i sortida a la ciutat pel nord, l'autopista A-7 i la carretera N-152.

Tant aquestes fronteres naturals (configuració muntanyosa i riu Besòs), com les artificials (autopistes, carretera nacional i vies de tren), separen la Zona Nord dels barris barcelonins limítrofs, aïllant-la de la resta de la ciutat i afavorint una evident interrelació entre aquests tres barris en la utilització de serveis comuns, com l'estació de ferrocarril, el centre sanitari, el mercat i els comerços. No obstant això, són notables les diferències morfològiques entre els barris. A Vallbona i Torre Baró els assentaments són de construcció horitzontal, majoritàriament habitatges unifamiliars d'autoconstrucció, que han propiciat una dispersió de l'hàbitat i una baixa densitat de població. A Ciutat Meridiana, en canvi, l'edificació és de tipus vertical, pròpia de la ciutat dormitori situada en la perifèria d'una gran urbs. Aquest barri, sorgit als anys seixanta arran d'una important operació immobiliària en un moment de gran especulació, concentra la major part de la població i polaritza la poca activitat

econòmica de la zona a la vegada que centralitza la majoria dels serveis.

La història recent dels barris

Com altres zones de la ciutat, Nou Barris és el resultat de les importants transformacions que ha patit la ciutat durant els cinquanta anys anteriors als Jocs Olímpics i especialment en els anys del *desarrollismo*.

Poca cosa queda del passat rural d'aquest territori. A principi de segle Nou Barris començà a articular-se i es construïren les principals vies de comunicació. També llavors s'introduí la idea de ciutat-jardí, tan de moda en aquella època, i va néixer el primer projecte d'aquest tipus en uns terrenys agraris, propietat de la família Sivatte des de 1873, corresponents als actuals barris de Torre Baró i Vallbona, i es començaren a vendre les primeres parcel·les. Però no serà fins als anys trenta quan aquesta idea comença a consolidar-se amb la construcció de les primeres cases en el vessant de la muntanya, prop de la via fèrria. Malauradament, la guerra civil va aturar molt d'aquests projectes. Mentrestant, també en aquesta època, van començar a estructurar-se els principals nuclis urbans de Nou Barris que donaren lloc als futurs barris de Verdum, Roquetes, Trinitat i Prosperitat.

Posteriorment, les condicions de vida del règim franquista i una gestió pública marcada pel descontrol i l'especulació incidiran de forma decisiva en la fisonomia urbana del districte. En els

anys 40, el que havien estat horts, cases d'estiueig, projectes de ciutat-jardí, es desvirtuaren i començaren a configurar-se els primers assentaments de forma anàrquica i sense les mínimes infraestructures urbanes (pavimentació de carrers, clavegueram, aigua corrent, etc.).

El procés industrialitzador de l'Estat espanyol, iniciat en els anys cinquanta, provocà un creixement desmesurat i caòtic de les perifèries metropolitanes per tal de poder respondre a l'arribada massiva d'una població immigrant procedent d'altres zones de l'Estat a la recerca de feina i de millors condicions de vida.

Aquest corrent migratori dels anys 50 i 60, superior al dels anys 20 i 30, va tenir un fort impacte sobre Barcelona i la seva àrea metropolitana i també en el cas de Nou Barris incidí en la seva configuració urbanística.

És dintre del desordre urbànic i el poc control sobre l'especulació que genera la situació de l'època que els polígons i les barriades perifèriques comencen a créixer. Aleshores els vessants de la muntanyes de Nou Barris comencen a poblar-se de blocs de pisos, barraques i habitatges de construcció pròpia. Serà en aquest context que s'iniciarà el creixement dels barris de Torre Baró, Vallbona i Ciutat Meridiana.

Les intervencions urbanístiques que es van dur a terme durant aquells anys es realitzaren en gran part a l'empara del Pla comarcal de 1953 i dels diferents plans parcials que el concretaven. Moltes d'aquestes operacions urbanístiques permetieren allotjar, mitjançant in-

versions econòmiques relativament baixes, l'allau de població obrera immigrada.

Els anys 70 es caracteritzen per un llarg seguit de reivindicacions veïnals a través de les quals es va aconseguir pal·liar moltes de les carències urbanístiques i socials. Aquestes tenien ja un precedent important l'any 1967 amb les mobilitzacions que van tenir lloc la diada de l'1 de maig i en les quals es va reivindicar la construcció del col·legi de la Font dels Eucaliptus, ubicat fins aleshores en vasons de tramvia reciclats com a escola. Aquesta actitud reivindicadora de la població ha perdurat fins ara mitjançant la reconeguda participació activa dels ciutadans i de la seva important xarxa associativa. En aquells anys, foren nombrosos les manifestacions i els enfrontaments amb la policia per aconseguir millores urbanístiques (com la pavimentació dels carrers), infraestructures de serveis (com la xarxa d'aigua corrent), equipaments (com l'ambulatori, l'escola o l'institut) o els transports públics (com els autobusos que eren segrestats perquè arribessin fins a la zona). Així mateix, el 1973 els veïns aconseguiren aturar el Pla parcial de Torre Baró-Vallbona-Trinitat (que preveia l'enderroc de 4.370 habitatges) que alliberaria sòl urbà per tal que les immobiliàries disposessin de nous terrenys per edificar pisos, i el 1978 Vallbona obtingué la promesa d'un pla especial per remodelar el barri.

No obstant això, molts dèficits urbanístics són encara patents avui en aquesta zona de Nou Barris i tenen precisa-

ment el seu origen en aquest passat recent difícil de remuntar.

L'arribada de la nova Administració municipal democràtica a principis dels 80 ha comportat un esforç constant en inversions per a estructures urbanes i equipaments socials i culturals per superar els dèficits acumulats durant anys.

Fou llavors quan s'impulsaren les operacions d'habitatge públic i les millores de les infraestructures urbanes i dels espais públics, en el marc dels Plans Especials de Reforma Interior (PERI).

La major part dels equipaments tenen el seu origen en les reivindicacions veïnals dels anys 70 i 80. D'aquests, la residència de Vallbona és l'equipament més antic. Va ser construït als anys 60 i habilitat més tard com a residència d'avis segons un model d'asil actualment obsolet.

Però és també a partir de la primera legislatura de l'Ajuntament democràtic que es construïren la major part dels equipaments socials i culturals, recollint les demandes veïnals.

La guarderia de Torre Baró, creada al principi dels anys 70 per voluntaris de la zona, es va transformar posteriorment en guarderia pública municipal. A principi dels 80 va començar a funcionar el casal d'avis de Ciutat Meridiana. Dels equipaments esportius existents actualment el complex esportiu Ciutat Meridiana, amb pista poliesportiva i piscina descoberta, entrà en funcionament durant el 1986, i el de Can Cuyàs, el millor equipat i més modern dels equipaments esportius, durant el 1992.

Però el Centre Cívic de Ciutat Meridiana ha estat possiblement l'equipament més reivindicat pels veïns. Amb aquest fi es va ampliar l'antic cine de Ciutat Meridiana per ubicar-hi el nou equipament que fou inaugurat l'any 1987 i que entrà en funcionament amb tots els seus serveis, inclòs el teatre, l'any 1991. Va ser també al 1987 que va començar a funcionar l'equip de Serveis Personals de la Zona Nord, ubicat a l'edifici per atendre les demandes i necessitats socials dels veïns a través dels serveis socials d'atenció primària i de programes de promoció de l'associativisme i dinamització cultural.

Els centres d'activitats de Torre Baró i Vallbona es van crear més tard, els anys 92 i 93 respectivament, a iniciativa de l'equip de Serveis Personals de la Zona, per tal de poder descentralitzar cap als altres barris activitats cíviques, recreatives i culturals. En aquest darrer període la intervenció municipal s'amplia i consolida, i es creen nous serveis, com els tres casals infantils de la zona, i s'aferma el funcionament del teatre, amb una programació regular. A la vegada, també s'extén l'oferta de serveis socials, particularment l'atenció a domicili.

En els darrers anys comencen a fer-se també realitat les millores urbanístiques que es fan evidents en la remodelació d'espais públics, com la plaça de la Font dels Eucaliptus, en la millora de les infraestructures de transport amb la construcció de la nova estació de Renfe, en la millora de la mobilitat interna amb la construcció d'escales mecàniques a Ciutat Meridiana, la urbanització de ca-

rrers i l'ampliació de vies de comunicació com l'avinguda de Vallbona o el carrer del Torrent de Tapioles, la construcció d'habitatges de promoció pública a Vallbona i Torre Baró i la millora dels equipaments amb l'ampliació o condicionament de les infraestructures, com la zona esportiva de Can Cuyàs.

Diagnòstic de la situació dels barris

Urbanisme i habitatge

Malgrat tenir una morfologia molt diversa, aquests tres barris presenten grans similituds en la seva problemàtica, tant en el àmbit urbanístic com en el socioeconòmic. Tot plegat és el resultat d'una situació d'aïllament geogràfic i d'un passat que neix d'operacions immobiliàries i es prolonga fins avui, lligat al problema de l'habitatge i de la marginació econòmica i social.

Ordenació urbanística

Durant la immediata postguerra, les necessitats d'allotjament per a una població sense recursos, acabada d'arribar a les grans urbs, encara per reconstruir, fomentaren el desenvolupament del barriquisme i l'auto-construcció d'habitatges en zones urbanes més marginals, com eren llavors Torre Baró i Vallbona.

El *Pla comarcal de Barcelona* del 1953, aprovat tres anys abans de la Llei del sòl de 1956, establí les directrius d'estructuració i qualificació del territori distribuint els usos i activitats prioritàries i dissenyant els grans eixos circuladors de

la ciutat. Aquest Pla fou completat per uns plans parcials que el desenvoluparen, determinant places, carrers, nombre i alçada dels edificis que s'haurien d'ubicar a cada territori. A Nou Barris, 12 dels 14 barris del districte s'hi van veure afectats.

Durant els anys setanta, de forta demanda d'habitatge, aquests plans parcials es convertiren en veritables instruments d'especulació immobiliària, fruit de la qual fou la construcció dels grans polígons d'habitatges que anaren creixent en el districte. Ciutat Meridiana va néixer arran de l'aprovació, l'any 1963, del *Pla parcial de Font Magués*, que establí la urbanització d'uns terrenys destinats inicialment al nou cementiri però que foren rebutjats perquè eren massa humits.

El *Pla parcial de Torre Baró*, aprovat tres anys abans, no tingué repercussions pràctiques; no va poder resoldre les il·legalitats urbanístiques ni impedir els assentaments il·legals, i llavors la muntanya es va omplir d'habitatges precaris de mala qualitat.

L'any 1976, durant el període de transició, s'aprovà el *Pla General Metropolità (PGM)*, modificacions posteriors del qual es recullen en el text definitiu de 1988. Aquest Pla preveia la rehabilitació no solament d'edificacions, sinó també de l'estructura urbana de determinats barris, millorant la qualitat de l'habitatge, transformant usos o, en altres casos, recuperant espais per a equipaments o fins i tot eliminant nuclis impossibles de rehabilitar. Així doncs, en el cas de Vallbona, davant la situació de deteriora-

ment de l'habitatge i la manca d'urbanització que acusava el sector, el Pla General Metropolità el qualificà de "zona de renovació urbana", això significava haver d'establir "una actuació ordenada i progressiva de rehabilitació" i comportava la redacció d'un pla especial.

El *Pla Especial de Millores (PEM)*, aprovat el 1980, concentrava les seves operacions en el sector del Pla de Vallbona, situat a l'entrada del barri. Els seus objectius eren, per una banda, realitzar algunes millores urbanístiques, com la transformació del torrent Tapioles en un carrer-passeig, o la construcció d'una plaça; per l'altra, resoldre els problemes més greus d'allotjament, facilitant la recol·locació en habitatge social, a càrrec de l'Institut Nacional de l'Habitatge, de la població resident en cases insanes declarades inhabitable.

No obstant això, caldrà esperar la segona meitat dels anys vuitanta i l'aprovació dels *Plans Especials de Reforma Interior (PERI)* de Torre Baró i de Vallbona per veure una voluntat més clara per part de l'Administració de resoldre els problemes d'habitatge de la zona i les seves deficiències urbanístiques, evidenciat tot plegat pel dèficit d'infraestructures urbanes, l'absència de reserva de sòl per a equipaments, habitatges, zones verdes, vials i espais públics, com també per l'anarquia de l'edificació, basada en l'autoconstrucció.

Així doncs, el 1985 s'aprovà el *PERI de Torre Baró* amb els següents objectius:

1- Mantenir l'estructura de població del barri.

2- Millorar l'accessibilitat viària mitjançant petites operacions externes.

3- Consolidar el sòl residencial.

4- Proposar actuacions en habitatges de promoció pública.

5- Plantejar mètodes de millores i recuperació dels habitatges actuals.

6- Consolidar el sòl previst per a parcs o boscos.

7- Dotar d'espais lliures.

8- Equipaments per al barri.

9- Organitzar un esquema d'intervenció gradual i flexible.

El PERI proposa actuar en l'estructura viària, en parcs i jardins, en la dotació d'equipaments comunitaris, en l'habitatge i l'activitat i finalment en les infraestructures de servei.

Quant a la seva gestió, el Pla preveu anar buidant les parcel·les i real·lotjar en habitatges socials, a mesura que aquests es vagin construint, els afectats per estar ocupant sòl d'actuació pública o habitatges irrecuperables. De moment, la manca d'habitatge públic on allotjar aquesta població ha motivat que es prioritzi l'adquisició de sòl; això ha fet que fins ara s'hagin buidat poques construccions afectades. Segons dades dels serveis de Gestió Urbanística de l'Ajuntament, en data de desembre de 1994 s'havien expropiat 32.016 m² de sòl i 1.347 m² de construccions.

Si bé en un primer moment el Pla preveia mantenir en les seves actuacions públiques un tipus d'hàbitat dispers en cases escalonades, el cúmul de dificultats i sobretot el cost econòmic que aquest tipus de construcció comporta han fet re-

considerar tal propòsit. Així doncs, s'estan estudiant actualment algunes possibles modificacions del Pla, com és la concentració de l'habitatge públic en zones de menys pendent i tipus de construccions més econòmiques, com per exemple petits blocs de pisos.

El *PERI de Vallbona* s'aprovà el 1990. Desenvolupa el PGM incorporant les determinacions del PEM. Els seus objectius són els següents:

1- Connectar aquest territori amb l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

2- Donar estructura al conjunt del barri i consolidar 3 sectors residencials entorn a un gran parc forestal central.

3- Regular l'edificació existent.

4- Portar a terme les operacions d'habitatge públic ja programades i erradicar l'habitatge no habitable.

5- Normalitzar l'oferta de solars i mantenir un equilibri entre residència i estructura urbana.

Aquest PERI, encara que posterior al de Torre Baró, està més avançat; en part per haver estat més concentrada la propietat objecte d'expropiacions, però també per l'existència d'un anterior Pla Especial de Millores.

El PERI proposa concentrar l'hàbitat en la part sud del barri i construir-hi blocs de pisos per real·lotjar la població afectada per les expropiacions realitzades amb objecte d'alliberar el sòl urbà destinat a zones verdes o equipaments, o ocupat per barraques i cases insalubres. Aquestes expropiacions començaren l'any 1981, això permeté ubicar i construir els primers habitatges públics en el

sector del Pla. En els anys 1988-90, amb solament dos expedients, s'expropiaren 158.436 m² de sòl pertanyent a dos propietaris: el Sr. Fidel Puig i la societat Menalla, SA. La resta d'expropiacions realitzades entre 1986 i 1992 han afectat finques en mal estat.

Situació actual als barris

a-Deficiències urbanístiques:

Dels tres barris, Ciutat Meridiana és la zona que presenta una urbanització millor. Malgrat això, el mal estat de les escales que uneixen els desnivells dels terrenys, la mala pavimentació d'alguns carrers amb forts pendents i el deteriorament del mobiliari urbà danyen molt la imatge del barri. Així mateix, la manca de neteja i condicionament de molts espais lliures existents entre blocs de pisos perjudiquen també l'aspecte del barri i accentuen el dèficit d'espais comunitaris, places i parcs, encara que aquests hi queden compensats per la proximitat de Collserola. Tot plegat és el resultat, bàsicament, de la manera com es distribueix el tipus de propietat d'aquests espais que, essent privats, en molts casos són d'ús públic. Així mateix, hi ha molts camins, carrers d'accés, zones enjardinades i algunes parts de places l'acabament i el manteniment dels quals no assumeixen els veïns propietaris i en què els serveis municipals no poden intervenir unilateralment. El llarg procés de recerca de consens entre ambdues parts per tal de poder realitzar les millores necessàries en aquests terrenys, ha motivat que perdurin gran

Grau d'execució del PERI de Torre Baró, març 1994

Operacions urbanístiques

Actuacions	Realitzades		Parcialment real.		No realitzades		Total
Vials per urban. i/o ampliar	6	23,1%	8	30,7%	12	46,1%	26
Vies de vianants	2	15,3%	3	23,1%	8	61,5%	13
Sist. d'equip.	2	28,5%	1	14,3%	4	57,1%	7
Parcs i jardins	1	12,5%	1	12,5%	6	75%	8
Total	11	20,3%	13	24,1%	30	55,5%	54

Construcció d'habitatge públic

Exprop. ja realitz.	En construcció	Hab. ja construïts	Pendent	Hab. projectats
80 / 29,1%	30 / 10,9%	8 / 2,9%	157 / 57,1%	275 / 100%

part de les deficiències urbanístiques existents.

A Torre Baró trobem una escassa ordenació urbanística i un hàbitat dispers i anàrquic. Igual que a Ciutat Meridiana, els problemes topogràfics dificulten la mobilitat dels veïns dintre del mateix barri i provoquen aïllament entre ells. Tal com ja ho recull el PERI, les infraestructures urbanes bàsiques són molt deficients; pel que fa al manteniment dels carrers és insuficient. Aquesta situació caòtica del barri provoca l'existència, a més a més, de nombroses zones convertides en abocadors il·legals que augmenten la degradació dels diferents nuclis de població i generalitzen la insalubritat. La trama urbana actual és el resultat d'uns assentaments realitzats sense ordenació prèvia. Això i la existència d'un territori tan accidentat fan molt difícils sinó inviables, tècnicament i econòmicament, les possibles solucions.

A Vallbona, s'ha prioritzat la construcció d'habitatges nous a fi de poder

reallotjar el més aviat possible els afectats per les expropiacions del barri i els de Torre Baró. Malgrat els importants esforços públics realitzats en aquest territori, l'avançament aconseguit pel que fa a l'habitatge no ha pogut anar acompanyat del degut condicionament dels entorns urbans. El barri continua patint deficiències en les seves infraestructures de serveis, en la xarxa de clavegueres i en la urbanització dels carrers; cal recordar que el traçat i la pavimentació inicial es va fer sense projecte ni pressupost previst, per la via d'urgències, i van donar lloc a una xarxa vial de mala qualitat, irregular i a la manca de moltes senyalitzacions. La degradació mediambiental del riu Besòs i la brutícia del Rec Comtal en algun dels seus trams, també contribueixen a donar al barri un aspecte d'abandó i desordre urbanístic. No obstant això, per als seus habitants un dels pitjors mals és principalment el fort aïllament que pateix el barri, separat de la resta de la ciutat i fins i tot dels barris

amb els quals constitueix una unitat geogràfica i cultural.

b- Estat de l'habitatge:

Les estadístiques disponibles més recents –referides al cadastre de 1991– no recullen de manera exhaustiva la informació necessària per poder establir un diagnòstic exacte de la situació i estat de conservació dels habitatges en aquestes zones. No obstant això, alguns estudis realitzats per a l'elaboració dels diferents plans esmentats anteriorment poden donar una idea del tipus d'hàbitat construït i de les necessitats de rehabilitació que requereix actualment, tenint en compte els avenços aconseguits per aquests plans urbanístics.

A l'hora de valorar l'estat de les edificacions per tal de considerar la seva possible recuperació, en el PERI de Vallbona es tenen en compte dos aspectes: les característiques constructives dels edificis, relacionades amb l'antiguitat i el nivell de maduresa, i el nivell de manteniment de les edificacions que tenen a veure directament amb les expectatives desenvolupades pels seus ocupants, com també la seva capacitat econòmica per afrontar les despeses de les millores necessàries.

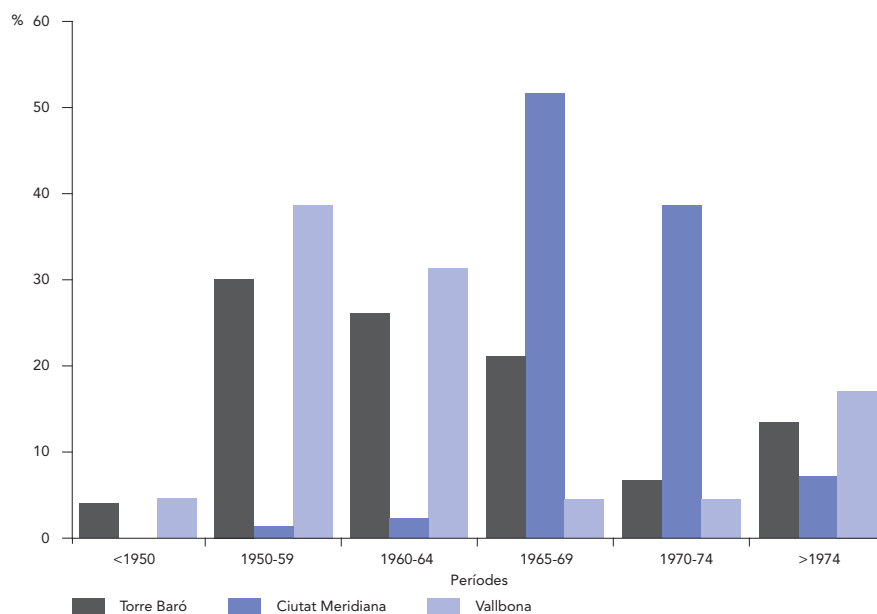
L'ocupació d'aquests tres barris, tal com es coneixen avui, es consolidà durant el tercer quart d'aquest segle. A Vallbona els assentaments es realitzaren majoritàriament en la dècada dels cinquanta i principi dels seixanta, a Torre Baró es realitzaren al llarg d'aquestes dues dècades, mentre que el polígon de

Anys de construcció dels edificis, 1991

	<1950	1950-59	1960-64	1965-69	1970-74	>1974
Torre Baró	3,42	29,98	26,00	20,80	6,64	13,16
Ciutat Meridiana	0,00	1,01	2,02	51,52	38,38	7,07
Vallbona	4,26	38,60	31,08	4,51	4,51	17,04
Total Zona Nord	3,42	30,39	25,75	18,33	8,27	13,84

Nota: Percentatges segons anys de construcció. 1991
Font: Cadastre 1991. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Anys de construcció dels edificis

Nombre d'edificis i nombre d'habitatges

	Nbre. Edificis	Nbre. Habitatges	Habitatge/ Edifici	% Habitat. per barris
Torre Baró	904	956	1,05	17,63
Ciutat Meridiana	99	3.971	40,11	73,25
Vallbona	399	494	1,23	9,11
Total Zona Nord	1.402	5.421		100,00

Font: Cadastre 199. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Ciutat Meridiana, més recent, data del final dels seixanta i principi dels 70. Així doncs, gairebé el 70% de les construccions de Vallbona i el 55% de les de Torre Baró tenen entre 30 i 45 anys.

La forma com es varen vendre els terrenys per edificar també determinà un tipus d'habitat. A Torre Baró i Vallbona s'oferiren uns solars en unes suposades urbanitzacions sense urbanitzar, posteriorment aquestes parcel·les foren subdividides, sobretot a Vallbona, en no poder ser pagades pels seus nous propietaris. Això donà lloc a un tipus d'habitatge de planta baixa (vegeu taula) a Torre Baró en un 80% dels casos, repartint-se de forma dispersa per la muntanya segons l'accessibilitat del terreny, i a Vallbona en un 86%. Mentre, a Ciutat Meridiana les dues terceres parts dels 99 blocs de pisos, que concentren el 73% dels habitatges de tota la Zona Nord, tenen entre 5 i 14 plantes.

Un criteri important de qualitat de l'habitatge és també la seva grandària en relació amb el nombre de peces que té l'allotjament i de les persones que l'ocupen. En els PERI es considerà com a límit d'habitabilitat 10 m² per persona. En general les cases són petites, sobretot a Vallbona on un 30% té menys de 40 m² de superfície, en canvi a Ciutat Meridiana el 90% dels pisos tenen entre 50 i 70 m², i són en general de tres dormitoris, mentre que a Torre Baró les dimensions són més diverses.

L'estudi "Vallbona. Elementos de información para una propuesta de vivienda popular", realitzat l'any 1978 i posteriorment actualitzat el 1986 de cara a

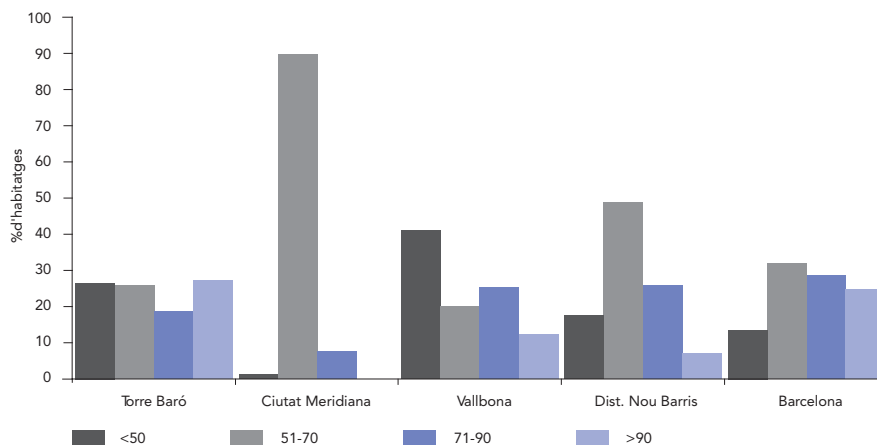
Habitatges segons superfície, 1991

	<31	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	>90	
Torre Baró	5,85	8,89	12,03	14,96	11,51	10,04	9,10	27,62	100
Ciut. Merid.	0,03	0,03	1,39	56,56	34,05	6,35	1,44	0,19	100
Vallbona	13,36	16,80	11,13	11,34	9,31	8,91	16,60	12,55	100
Dist. N. B.	2,23	3,18	12,18	24,09	25,16	14,32	11,94	6,91	100
Barcelona	1,88	3,99	7,94	14,09	18,39	16,55	12,41	24,75	100

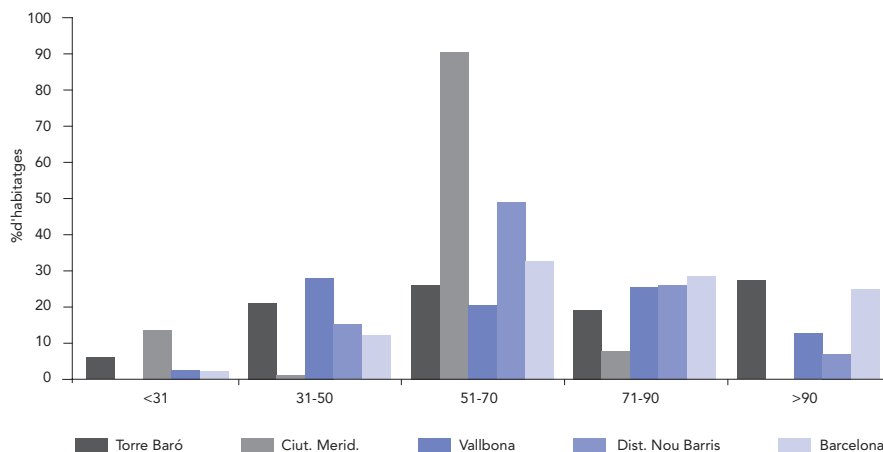
Nota: Percentatges segons intervals de superfície, expressats en m².

Font: Cadastre 1991. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Superfície dels habitatges, per territoris

Superfície dels habitatges, en m²

Edificis segons nombre de plantes, 1991

	0	1	2	3	4	5	6-14	>14	
Torre Baró	79,9	16,37	3,32	0,44	0	0	0	0	100
Ciut. Merid.	19,19	2,02	1,01	0	1,01	48,5	25,25	3,03	100
Vallbona	86,7	10,53	2,50	0	0	0,25	0	0	100

Nota: Percentatges segons nombre de plantes.

Font: Cadastre 1991. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Estat de l'habitatge, 1982 (en el marc del PERI)

	Habitatges ocupats		Habitatges no ocupats		Total
	Hab. enquestats detalladament	Solament inspecció	Deshabitats i abandonats	Estat ruïnós extern	
No rehabilitables	152 / 24,4%	91 / 35,1%	7	33	283 / 30,7%
Reh. cost elevat	59 / 9,47%				59 / 6,4%
Reh. cost mitjà	89 / 14,3%	92 / 35,5%			181 / 19,6%
Reh. cost baix	323 / 51,8%	76 / 29,3%			399 / 43,3%
Total	623 / 100%	259 / 100%	7	33	922 / 100%

l'elaboració del PERI, posa en evidència la baixa qualitat de l'edificació, el nivell insalubre d'algunes construccions i la reduïda superfície dels habitatges; el 1978, 150 habitatges tenien menys de 36 m². Actualment la densitat de població del barri ha disminuït; de 1974 a 1984 Vallbona va passar de 2.089 habitants a 1.084 i el nombre d'habitatges es reduí també de 364 a 333; això fa pensar que els nuclis familiars per casa han minvat també.

Segons aquest estudi, en el sector de l'Hondo era on l'edificació estava més degradada, en el sector del passeig Pinar i Puigdeborja, al nord-oest del barri, pràcticament tota l'edificació era considerada recuperable, i en la zona del Pla les edificacions estaven en relatiu bon estat.

Les conclusions de l'estudi de 1978,

reiterades el 1986, assenyalaven que la patologia més extensa era la referent al tema de l'estanquitat a la pluja i humitats per filtracions i així ho exposa: "per la forma de construcció i els materials emprats, es pot confirmar que la manca d'aïllament tèrmic de les edificacions i els problemes d'humitats interiors són generalitzats". Així mateix, de les 150 cases anteriorment mencionades, la majoria són irrecuperables, no solament per la seva inhabilitat, sinó també per problemes de pèssima construcció a més de falta de manteniment.

A Torre Baró els problemes de construcció són molt semblants. L'estudi sobre l'"Estat de l'habitatge el 1982", analitza la situació i l'estat de conservació dels habitatges i construccions existent en el marc del PERI, estableix les

seves necessitats de rehabilitació i fa una estimació del cost aproximat.

El cost global estimat per a la rehabilitació d'aquests 639 habitatges seria en aquell moment de 138.957.280 ptes.

Els altres factors importants quant a l'estat de conservació dels edificis estan relacionats amb el manteniment. Aquest dependrà dels ocupants i, com ja s'ha dit, les seves possibilitats econòmiques i de les seves expectatives de continuar o no vivint en la casa que ocupen, si són llogaters o propietaris, com també si estan o no esperant un allotjament social. El tipus de població també serà determinant; si bé la població inicial d'aquests barris era principalment constituïda per immigrants que cercaven unes millores de vida, i que van haver de construir el seu propi habitatge, actualment aquesta ha estat en gran part substituïda per població marginal que s'ha anat instal·lant en les cases més degradades, i fins i tot en barraques. Tant en un cas com en l'altre els recursos són escassos, però l'actitud envers la conservació del seu habitatge és diferent.

A Vallbona, en l'enquesta realitzada per al PERI el 1978, apareix que de les cases afectades pel Pla 23 són buides, 88 ocupades per famílies que volen un habitatge nou, 50 que prefereixen quedar-se on són, 12 que desitgen marxar del barri i 26 que no contesten.

Sobre les necessitats de rehabilitació de Ciutat Meridiana no hi ha dades. Consta que als tres anys d'haver entregat els pisos als seus ocupants, es varen registrar 313 denúncies per problemes

d'humitats. Malgrat les deficiències de construcció i instal·lacions dels edificis, es pot dir que les condicions dels habitatges són relativament acceptables i molt semblants a les de molt altres barris poc afavorits de la ciutat.

Per afrontar l'ordenació urbanística dissenyada pels PERI i les necessitats més greus d'allotjament, l'Administració ha desenvolupat programes de promoció d'habitatge públic; així, segons les dades actuals del Districte, a Vallbona hi ha 155 habitatges construïts o en construcció mentre que a Torre Baró n'hi ha 60 de previstos.

Estat d'execució dels programes d'habitatge públic	
Vallbona	
Habitatge ja ocupat	70
Habitatge no ocupat	
– Adjudicacions en negociació	12
– Expropiacions pendents	50
– Sense adjudicació prevista	23
Total	155
Torre Baró	
Habitatge construït i adjudicat	8
Habitatge en construcció	30
Solar cedit al PMH, per iniciar la construcció	22
Total	60

Estructura de població

La Zona Nord agrupa 14.752 veïns censats, només el 7,8 % dels habitants de Nou Barris i el 0,9% dels del conjunt de Barcelona. La població d'aquesta zona es

distribueix desigualment entre els seus tres barris: Ciutat Meridiana concentra 11.491 persones (el 77,8% de la zona), mentre que Torre Baró compta amb 2.193 habitants (un 14,8% de la zona) i Vallbona poc més d'un miler de veïns censats, tot i que en aquests dos darrers barris, i especialment en el de Vallbona, existeix un percentatge considerable de població immigrant no empadronada.

La característica demogràfica més destacada de la Zona Nord de Nou Barris és el considerable pes de les franges de població més jove i un menor predomini de la gent gran, tant si prenem com a referència el conjunt del districte com tota la ciutat.

És especialment destacable la distància de 7 punts percentuals en què la Zona Nord supera els percentatges de Barcelona quant a la població d'entre 15 i 24 anys, mentre que el percentatge de població més gran de 65 anys és 8 punts inferior al del conjunt de la ciutat.

De les 38 zones en què es divideix Barcelona a efectes d'indicadors estadístics i de treball municipal en Serveis Personals, la Zona Nord de Nou Barris és la que presenta un major percentatge de població juvenil, entre 3 i 10 punts percentuals per sobre de les altres i 7 punts superior a la mitjana del conjunt de la ciutat.

Una estructura demogràfica amb un alt percentatge de joves pot constituir una estimable potencialitat demogràfica i social per tractar-se d'una població que està a les portes de l'etapa vital de major fecunditat, per trobar-se en edat produc-

tiva, i també per la seva tradicional capacitat d'iniciativa i d'activitat de tota mena.

Tanmateix, un gran pes dels efectius infantils i juvenils també incrementa les situacions de risc. Un entorn social, cultural, econòmic i urbà desfavorable, com el de la Zona Nord de Nou Barris, pot afavorir processos d'exclusió i marginació social d'aquella part de la població que es troba en ple procés de maduració personal i d'inserció social i professional.

A pesar de l'existència de característiques ben peculiars, la Zona Nord de Nou Barris evoluciona demogràficament en la mateixa direcció que el conjunt del districte o de la ciutat, si bé s'ha incorporat a aquestes tendències generals més tardanament. Tres elements criden l'atenció especialment si comparem l'estructura d'edats que es desprèn dels dos últims padrons de població:

– La important davallada de població menor de 14 anys, més acusada que al conjunt de Nou Barris, i molt més que a Barcelona: un 31,2% de decrement, enfront del 28,0% i 22,4% respectivament.

– El gran increment dels majors de 65 anys. Si aquest increment és lleugerament inferior al del conjunt de Nou Barris, en canvi és més de 10 punts percentuals superior al de Barcelona. El percentatge notablement petit de gent gran que tradicionalment ha caracteritzat Nou Barris i especialment la seva Zona Nord, té les seves arrels en el peculiar procés de creixement d'aquest territori que en una part important va tenir lloc a

Grans grups d'edats

1991	% 0-14	% 15-24	%25-64	% +65
Zona Nord	18,0	22,6	50,0	9,5
Nou Barris	15,1	17,9	53,1	13,9
Barcelona	14,4	15,6	52,6	17,4

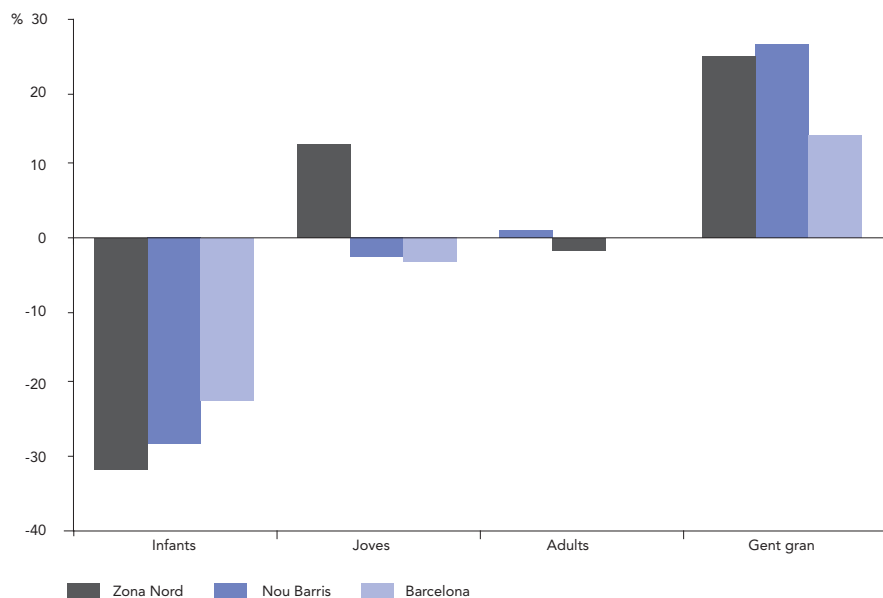
Font: Cens de Població, 1991. Ajuntament de Barcelona

Evolució dels grans grups d'edats. 1986-1991

Evolució 1986-1991	Evolució 0-14	Evolució 15-24	Evolució 25-64	Evolució +65
Zona Nord	-31,2 %	12,8 %	0,1 %	24,3 %
Nou Barris	-28,0 %	-2,5 %	-2,0 %	26,8 %
Barcelona	-22,4 %	-3,6 %		13,6 %

Font: Cens de Població, 1991. Ajuntament de Barcelona
Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris

Evolució dels grans grups d'edat. 1986-1991

partir dels moviments migratoris dels anys 50 i 60, la qual cosa va suposar l'assentament de contingents humans relativament joves. L'impacte d'aquest procés sobre l'estructura demogràfica es va neutralitzar en la mesura en què aquests grups van envellint i, per tant, ha de preveure's un progressiu increment del seu pes específic.

– Un notable augment de la població d'entre 15 i 24 anys, mentre que al conjunt de Nou Barris i de Barcelona es produeixen petites disminucions d'aquesta franja d'edats. Aquest fenomen és el resultat de l'arribada a aquest grup d'edats del gran contingent d'infants que ha caracteritzat l'estructura demogràfica de la Zona Nord durant molts anys.

Tot i que amb retard, la Zona Nord de Nou Barris s'ha incorporat al procés general d'envelliment de la població produït com a conseqüència de diferents factors entre els quals s'han de destacar la baixa de la taxa de natalitat i l'augment de la longevitat. Respecte a la taxa de natalitat s'ha de dir, però, que la disminució experimentada no impedeix que la Zona Nord encara mantingui valors superiors a la mitjana de Nou Barris i de Barcelona (8,65% enfront del 7,1% i 7,7%, respectivament).

En el terreny demogràfic, bona part de les peculiaritats de la Zona Nord tenen el seu origen en els assentaments d'amplis contingents de població relativament jove provinent de la immigració, i el retard en la incorporació a les tendències demogràfiques dominants en el conjunt de la ciutat.

Llocs de naixement, en %

1991	Barcelona	Resta de Catalunya	Fora de Catalunya
Zona Nord	48,3	3,9	47,8
Nou Barris	50,6	5,3	44,1
Barcelona	57,7	8,9	33,4

Font: Cens de Població, 1991. Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

Nivells d'ocupació i atur

	Taxa ocupació	Taxa atur	Recerca 1a. feina
Ciutat Meridiana	82,6	17,4	3,7
Torre Baró	70,6	29,4	8,4
Vallbona	61,6	38,4	17,1
Zona Nord	79,6	20,4	5,2
Nou Barris	83,3	16,8	3,5
Barcelona	86,3	13,7	2,7

Font: Cens de Població de 1991

Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris

A més de la seva influència en l'estructura d'edats, el procés immigratori dels anys 60 ha estat també l'element determinant en l'equilibri entre població autòctona i nascuda fora de Catalunya. Aquesta darrera constitueix quasi la meitat dels habitants de la zona, mentre que a Barcelona només ho és un terç de la població.

Aquestes xifres adquireixen encara més rellevància si es considera que bona part dels nascuts a la Zona Nord són fills d'immigrants, crescuts en un entorn de població molt majoritàriament immigrada. Han constituït una generació que sense poder mantenir les arrels culturals dels seus pares, tampoc no han pogut assimilar amb facilitat les pautes culturals autòctones.

L'activitat econòmica i l'ocupació

Treball i atur

La Zona Nord de Nou Barris és un dels territoris barcelonins més desfavorits des del punt de vista de l'ocupació. Així es desprèn tant de l'anàlisi del cens de població de 1991 com de les dades més recents de l'atur registrat a les oficines de l'INEM.

En aquest últim cas, l'atur registrat a l'oficina de l'INEM de Ciutat Meridiana³⁾ durant 1994 ha oscil·lat entre el 17,6 i el 19,4% de la població activa, cosa que suposa entre 2 i 4 punts per sobre de la taxa d'atur corresponent a Nou Barris (al voltant del 15-15,5%), i entre 5 i 7 punts per sobre de la taxa del conjunt de Barcelona (12-12,5%).

El cens d'habitants presenta la mateixa situació desfavorida. També en aquest cas hi ha una distància de més de tres punts i mig entre les taxes d'atur de la Zona Nord i la de Nou Barris, i superior a sis punts i mig en relació a la de Barcelona.

Tanmateix, també en relació a l'ocupació es posen de manifest els elements l'etereogeneïtat de la Zona: el barri de Torre Baró i Vallbona presenten un baixíssim nivell d'ocupació, amb 12 i 21 punts de diferència, respectivament, respecte a Ciutat Meridiana. Vallbona pateix una taxa d'atur superior al doble de la de Ciutat Meridiana i quasi el triple de la de Barcelona.

Entre 1986 i 1991, la situació ha millorat, tant pel que fa a l'índex d'ocupació com des del punt de vista de les desigualtats territorials, que encara eren més acusades. El Padró d'habitants de 1986 reflecteix una taxa d'atur del 27,6% de la població activa de Nou Barris, mentre que la de Ciutat Meridiana era del 32,0%, la de Torre Baró, del 47,5%, i la de Vallbona del 57,4%.

Si l'increment de l'ocupació pot considerar-se derivat de la millora de la conjuntura econòmica i afecta a tots els barris, l'acostament dels indicadors sembla confirmar que la crisi econòmica afecta amb major duresa els col·lectius ja de per si més desfavorits.

3. L'oficina de l'INEM de Ciutat Meridiana abasta un àmbit territorial que inclou tota la Zona Nord més els barris de Canyelles, Roquetes, Trinitat Nova i Trinitat Vella. Tanmateix, pot considerar-se que les dades conjuntes resulten força orientatives i no deuen diferir substancialment de les corresponents estrictament a la Zona Nord, atesa la composició social de la població d'aquests barris.

Capacitat econòmica familiar

La situació desfavorida de la Zona Nord de Nou Barris pel que fa a l'ocupació no podia deixar de reflectir-se en els nivells de renda familiar. Segons l'Índex de Capacitat Econòmica Familiar (ICEF), elaborat per a la ciutat de Barcelona amb dades de 1988, la capacitat econòmica de les famílies de la Zona Nord és quasi un 15% inferior a la del conjunt del districte, i quasi un 34% inferior a la mitjana de Barcelona.

Cal destacar que no hi ha a la Zona Nord cap secció censal que arribi a la mitjana de Nou Barris pel que fa a la capacitat econòmica familiar, mentre que al conjunt del districte sobrepassen aquesta mitjana territoris que agrupen un 43,72% de les famílies.

Per contra, la Zona Nord quasi triplica el percentatge de famílies la capacitat econòmica de les quals se situa per sota de la meitat de la mitjana barcelonina.

Lamentablement, no disposem de sèries temporals d'aquests indicadors per mesurar les tendències evolutives. Tanmateix, donades les característiques de la Zona Nord, amb una estructura socio-professional en què predominen les categories no especialitzades, amb nivells educatius inferiors a la mitjana del districte i de la ciutat, amb gran percentatge d'instrucció insuficient i altes taxes d'atur, no és difícil deduir que durant els últims anys la situació no deu d'haver millorat, ja que la crisi tendeix a afectar amb més duresa les comunitats que conjuguen aquestes característiques desventajoses.

El teixit empresarial

La Zona Nord de Nou Barris compta amb una estructura molt feble d'establiments econòmics, situació que és provocada per la conjunció de diversos factors

tals com un nivell de renda predominantment baix i, per tant, escassa capacitat de despesa, una segregació espacial amb manca de centralitat unida a una deficient xarxa de comunicacions, un hàbitat dispers amb insuficient capacitat demogràfica i de consum solvent per nodrir una xarxa comercial en els barris de Torre Baró i Vallbona, etc.

La debilitat de l'activitat econòmica es concreta en un escàs nombre d'establiments per habitant, que l'any 1992 arribava a poc més del 54% dels que compta Nou Barris i a menys del 31% dels existents a Barcelona.

La debilitat és patent en totes les branques d'activitat. La relació d'empreses industrials i de construcció de la zona per cada 10.000 habitants és només un 40% de la que existeix a Nou Barris i menys del 21% de la de Barcelona. El comerç de la Zona Nord es situa al voltant del 53% del de Nou Barris i del 34% del de Barcelona, mentre que els serveis arriben a prop del 64% i del 38% respectivament.

La situació desfavorida de la Zona Nord és encara més patent des del punt de vista de la densitat territorial de les empreses, que no arriba al 15% de la del districte ni de la ciutat.

Aquesta situació és provocada per la quasi inexistència d'establiments d'activitat econòmica en els barris de Torre Baró i Vallbona, que estan mancats fins i tot d'una mínima xarxa de comerç o serveis bàsics, com a conseqüència de la conjunció d'una densitat de població molt baixa amb hàbitats dispersos, una

Índex de capacitat econòmica familiar

	Zona Nord	Nou Barris	Barcelona
ICEF	66,1	77,3	100,0

Font: Índex de Capacitat Econòmica Familiar. La Caixa i Ajuntament de Barcelona, 1991

% de famílies residents en territoris amb l'ICEF ressenyat

ICEF	Zona Nord	Nou Barris
- 50	5,34	1,90
50 - 60	13,99	8,08
60 - 70	27,90	19,90
70 - 77,35	52,78	26,39
77,35 - 100	0,00	35,74
+ 100	0,00	7,98

Font: Índex de Capacitat Econòmica Familiar. La Caixa i Ajuntament de Barcelona, 1991. Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994. L'ICEF 77,35 correspon a la mitjana de Nou Barris

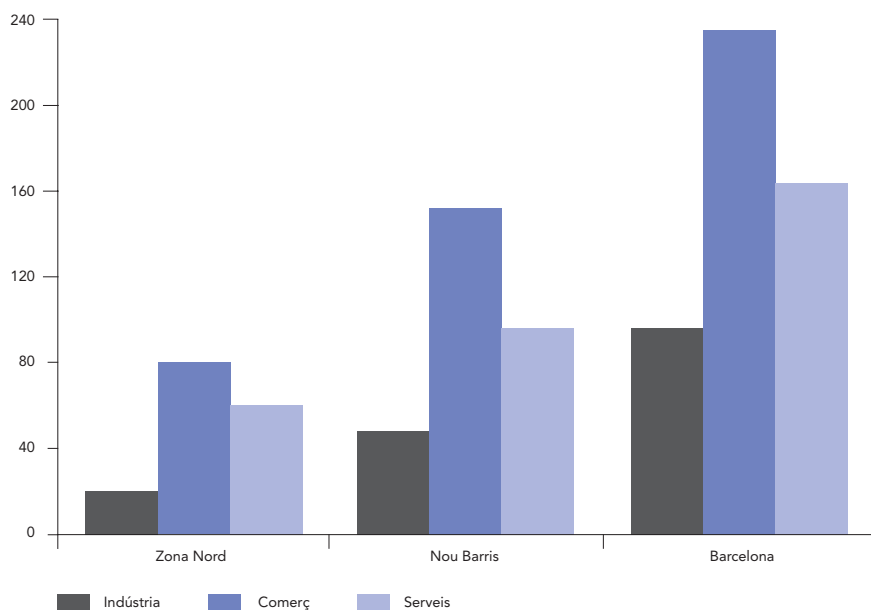
Ràtios d'establiments d'activitat econòmica

1992	Empreses /10.000 veïns	Empreses /Hm ²	Indústries /10.000 veïns	Comerços /10.000 veïns	Serveis /10.000 veïns
Zona Nord	163	1,3	20	81	62
Nou Barris	301	9,7	50	153	97
Barcelona	529	8,8	96	236	162

Font: Cens de Radicació de Barcelona

Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

Establiments d'activitat econòmica per cada 10.000 veïns

Evolució del nombre d'establiments d'activitat econòmica entre 1985 i 1992

1985-1992	Indústria-Const. % variació	Comerç % variació	Serveis % variació
Zona Nord	99,3	26,6	35,3
Nou Barris	4,6	19,8	36,9

Font: Censos de Radicació de Barcelona

Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

localització espacial segregada amb dificultats serioses d'accessibilitat i una dèbil capacitat econòmica de la població.

Totes les dades exposades, tot i ser clarament descriptives d'una aclaparadora situació desavantajosa, encara amaguen altres debilitats derivades de la petita dimensió -espacial, ocupacional i de facturació- de les empreses o dels desequilibris en la diversificació de l'oferta.

Entre els anys 1985 i 1992, la situació del teixit empresarial a la Zona Nord de Nou Barris ha tendit a una lleugera millora. En general, s'ha produït un increment del nombre d'establiments en els tres sectors d'activitat considerats.

Considerant els percentatges, s'observa un creixement espectacular en la indústria i la construcció, però ha de tenir-se en compte que es partia unes xifres absolutes tan petites (15 establiments) que relativitzen la significació real d'aquesta dada.

En tot cas, només al barri de Ciutat Meridiana pot considerar-se l'existència real d'una xarxa mínimament vertebrada d'establiments d'activitat econòmica, la qual cosa fa que els habitants de Torre Baró i Vallbona siguin absolutament dependents de l'exterior per al seu proveïment de productes o serveis, ja sigui de la més propera Ciutat Meridiana o d'altres indrets de Nou Barris -particularment l'eix comercial de la Via Júlia o de Fabra i Puig- o de la resta de Barcelona. Serveixi com a mostra la dada que en aquests dos barris no hi ha cap oficina bancària, cap farmàcia, cap consulta mèdica -pública o privada-, ni mercat, i que els establi-

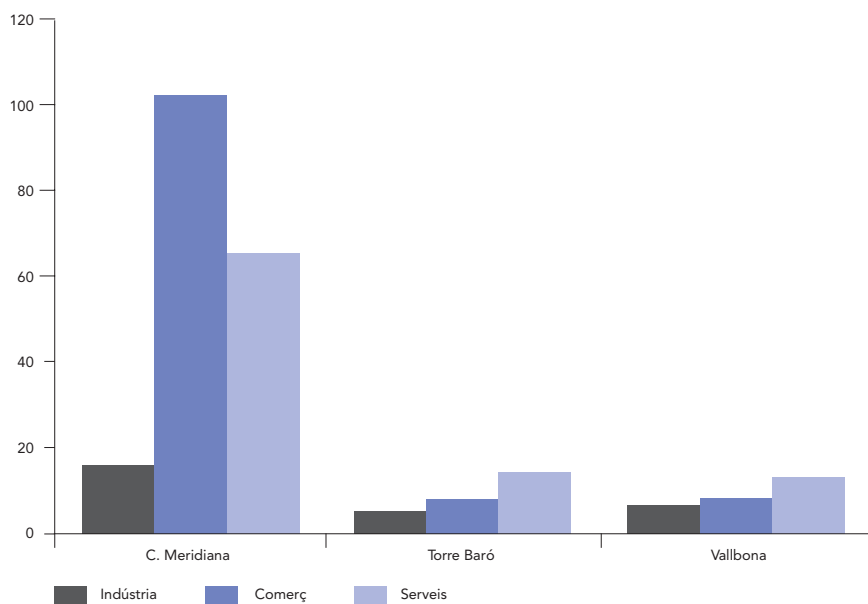
Nombre d'establiments d'activitat econòmica

1992	Empreses	Indústries	Comerç	Serveis
Ciutat Meridiana	183	16	102	65
Torre Baró	29	6	9	14
Vallbona	28	7	8	13

Font: Cens de Radicació de Barcelona

Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

Nombre d'establiments d'activitat econòmica

Nivells d'instrucció en els més grans de 16 anys

	Barcelona %	Nou Barris %	Zona Nord %
No sap llegir	0,4	0,7	1,06
Primaria incompleta	18,5	26,1	27,4
Primaria completa	27,8	32,6	35,7
Batxillerat elemental	12,8	12,7	11,5
Formació professional	8,5	9,3	7,4
Batxillerat superior	13,5	8,7	5,7
Títol de grau mitjà	6,7	3,5	1,4
Títol superior	7,4	2,1	0,69
NC	4,4	4,3	9,4
Total	1.382.110	157.110	11.776

Font d'informació: Servei d'Estadística Municipal. Dades del padró de 1991

ments de serveis són majoritàriament bars.

Buscant un vessant positiu d'aquesta situació, pot considerar-se que el fet que una part de la demanda hagi de satisfer-se fora de la zona pot evidenciar l'existència de forats de mercat i, per tant, la possibilitat de crear noves empreses viables que amplïin i equilibrin l'oferta comercial i de serveis.

Els nivells educatius

Els baixos nivells educatius es troben en la base de gran part de les situacions de desigualtat, especialment pel que es refereix a garantir les oportunitats d'accés a l'ocupació i possibilitar la inserció social i professional. Aquest és també el cas de la Zona Nord on la major part de la població té nivells d'instrucció molt baixos.

La millora extraordinària dels nivells de formació que s'ha produït en la ciutat de Barcelona en els darrers anys, es distribueix de forma desigual en el territori i són els barris més desfavorits econòmicament i socialment, com els que formen la Zona Nord de Nou Barris, els que concentren taxes d'analfabetisme i d'instrucció insuficient més alevades i, al contrari, un percentatge ínfim de titulats superiors. Més del 60% dels majors de 16 anys només ha arribat al fer estudis primaris, dels quals una part important no els té acabats.

Així, l'any 1991 els baixos nivells d'instrucció en la població de la Zona Nord, continuen sent especialment sig-

Nivells d'instrucció en la població de 15 a 64 anys

	Població de 15-64 anys	Taxa d'analfabetisme 15-64 anys	Taxa d'instrucció insuficient 15-64 anys
Zona Nord	10.702	0,61	22,51
Nou Barris	134.040	0,37	19,62
Barcelona	1.121.233	0,18	12,21

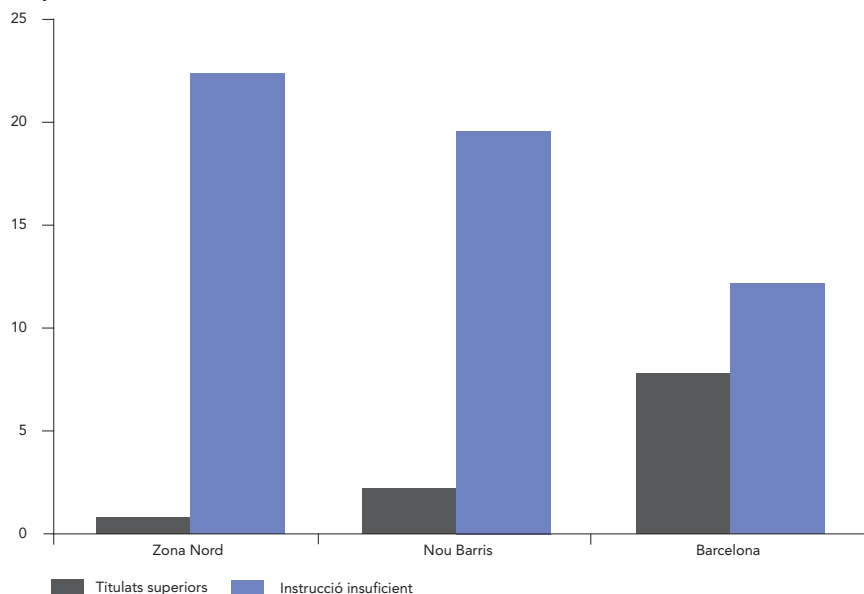
Font d'informació: Gerència de Benestar Social, elaboració a partir de les dades del Padró Municipal de 1991

Població més gran de 20 anys amb títols superiors

	Població de 20 i més anys	Taxa de titulats superiors en més grans de 20 anys
Zona Nord	10.396	0,78
Nou Barris	143.521	2,24
Barcelona	1.277.338	7,94

Font d'informació: Gerència de Benestar Social, elaborat a partir de les dades del Padró Municipal de 1991

Comparació de la taxa de titulats superiors amb el percentatge de persones amb instrucció insuficient

nificatius. El percentatge d'analfabetisme entre els majors de 16 anys és més alt que a la resta de Barcelona. Així, mentre que a Barcelona ciutat les persones més grans de 16 anys que no saben llegir representen el 0,4%, a la Zona Nord arriben a 11%.

Les persones amb estudis primaris incomplets representen més de la quarta part de la població major de 16 anys a la Zona Nord, i arriben al 27% enfront del 18'5% de la ciutat de Barcelona.

La taxa d'instrucció insuficient és especialment important entre la població de 15 a 64 anys a la Zona Nord, gairebé el doble del percentatge de la ciutat de Barcelona.

Malgrat tot, on s'evidencien les majors desigualtats en els nivells educatius respecte a la ciutat és en el percentatge de titulats superiors, que mentre per Barcelona és del 7,4%, a la Zona Nord no arriba ni a l'1% dels majors de 20 anys i, si tenim en compte que als barris benestants sobrepasa el 20%, encara es fa més palesa la situació.

La diferència en els nivells educatius també l'evidencia l'elevada taxa d'analfabetisme entre 15 i 65 anys, gairebé tres vegades per sobre de la de Barcelona, és a dir, 0,61% a la Zona Nord enfront del 0,18 de la ciutat.

L' estat de salut

Les desigualtats en les condicions de vida es tradueixen en dificultats de salut, de forma que la distribució territorial dels principals indicadors de salut en el

territori coincideix amb els indicadors socio-econòmics i això es fa especialment palès a la Zona Nord.

Així les principals causes de mortalitat evitable i d'anys potencials de vida perduts entre els habitants dels barris de la Zona Nord tenen que veure amb les condicions i estils de vida de la població. Aquest és el cas de la mortalitat relacionada amb les malalties cerebrovasculares i de cor, el càncer de pulmó, la cirrosi, els accidents d'automòbil, la sida o la tuberculosi.

Els barris més deprimits de la ciutat de Barcelona, com és el cas de la Zona Nord, mostren una mortalitat diferencial respecte altres zones i una esperança de vida més curta, just a la inversa dels barris benestants.

Com ho confirmen diferents estudis epidemiològics allà on es donen les pitjors condicions de vida (dèficits econòmics, manca d'ocupació, habitatge precari...) s'incrementa la mortalitat prematura i disminueix l'esperança de vida.

L'estudi de la mortalitat agregada de cinc anys realitzat per l'Àrea de Salut a la ciutat de Barcelona, permet constatar que existeix una major mortalitat en barris com Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona.

La Zona Nord es troba així entre els 10 barris més desfavorits de la ciutat respecte a 3 dels 5 indicadors que des del punt de vista epidemiològic es troben relacionats amb deficientes condicions de vida. Així, a la Zona Nord, l'esperança de

Principals indicadors de salut relacionats amb les condicions de vida

	RMC/ Raó de mortalitat comparativa per totes causes en ambdós sexes	RAPVP/ Raó d'anys potencials de vida perduts	Esperança de vida en néixer	RMC /Raó de mortalitat comparativa per tuberculosi	Mortalitat infantil
Zona Nord	128,93	123,83	73,95	244,29	8,20
Barcelona	100	100	76,7	100	9,17

Font d'informació: Àrea de Salut Pública. Mortalitat agregada a la ciutat de Barcelona (1983-1989). Anàlisi per barris municipals. Borrell, C.; Arias, A.; Tristan, M. Ajuntament de Barcelona, 1992

Principals indicadors de salut relacionats amb els estils de vida

	RAPVP per càncer bronco-pulmonar en homes	RAPVPP per cardiopatia isquèmica en homes	RAPVP per m. cerebrovascular en dones	RAPVP per accident de vehicle motor en homes	RAPVP per sida en homes	RAPVP per cirrosi i altres malalties del fetge
Zona Nord	89,91	193,36	191,48	121,39	190,30	95,65
Barcelona	100	100	100	100	100	100

Font d'informació: Àrea de Salut Pública. Mortalitat agregada a la ciutat de Barcelona (1983-1989). Anàlisi per barris municipals. Borrell, C.; Arias, A.; Tristan, M. Ajuntament de Barcelona 1992

Indicadors de salut relacionats amb necessitats socials específiques

	Urgències en consumidors de drogues Taxa per 100.000 hab.	Mortalitat per reacció aguda a les drogues Taxa per 10.000 hab.	Taxa d'incidència de la tuberculosi	Taxes d'incidència de sida acumulada 81-93
Zona Nord	31,5	10,1	94,90	237,26
Barcelona	17,1	12,5	65,77	144,50

Font d'informació: Àrea de Salut Pública. Sistema d'informació sobre drogodependències de Barcelona. Informe bianual. Barcelona 1994

vida és de 73 anys, tres punts per sota de l'esperança de vida a la resta de Barcelona i cinc punts més baixa que l'esperança de vida dels habitants dels barris benestants de la ciutat.

Els estils de vida es troben fortament lligats a variables com el sexe o l'edat, i molt especialment a factors de tipus social o econòmic que es tradueixen en determinats hàbits de comportament que a la llarga resulten perjudicials per a la salut. Els indicadors posen de manifest que les causes de mortalitat de la població de la Zona Nord es troben en moltes ocasions relacionats amb les formes de vida.

També en aquest cas la Zona Nord es troba entre els 10 barris més desfavorits respecte als indicadors relacionats amb els estils de vida de la població com són la sida, els accidents de cotxe, els trastorns cerebrovasculars en les dones i la cardiopatia isquèmica en els homes.

A la Zona Nord també és important la incidència d'altres trastorns o patologies (consum d'estupefaents, sida, tuberculosi...) que es posen de manifest a partir d'indicadors epidemiològics que estan sotmesos a una estreta monitorització pels serveis de salut pública i que fan paleses importants necessitats socials. Aquest és el cas de la mortalitat per reacció aguda adversa a les drogues, la incidència acumulada de la sida, les urgències en consumidors de drogues il·legals, la incidència de la tuberculosi, etc.

Pel que fa a aquests indicadors és important assenyalar el percentatge d'urgències en consumidors de drogues, la incidència de la tuberculosi i, especial-

ment l'elevada taxa d'incidència de la sida acumulada entre els anys 81 i 93.

L'atenció social

Per diferents factors socials, culturals i econòmics una part important de la població de la Zona Nord presenta necessitats socials específiques que són objecte de l'atenció dels serveis socials. Les dades que provenen dels serveis socials municipals de la zona aporten una informació rellevant al respecte.

Durant el darrer any van ser ateses pels serveis socials municipals 664 famílies, la qual cosa suposa un augment important respecte a 1992 en el qual es van atendre 481 casos. Es tracta generalment de famílies amb necessitats i mancances múltiples i sovint són casos recurrents, el 42%, que es veuen obligats a retornar als serveis socials en moltes ocasions i estan durant anys dependent de les ajudes socials per tal de cobrir les seves necessitats bàsiques (habitatge, alimentació, educació, ocupació, etc.).

Com a conseqüència de la situació social, la majoria de les demandes de les famílies són de tipus socio-econòmic o laboral, però també destaca l'alt percentatge de demandes d'assessorament legal i de peticions d'ajuda relacionades amb l'habitatge.

La xarxa associativa

La Zona Nord de Nou Barris disposa d'una xarxa associativa relativament àmplia si se la compara amb la que existeix al conjunt del districte.

Casos treballats durant 1993 als Serveis Socials d'Atenció Primària

Zona Nord	
Casos oberts en aquest període	347
Total casos treballats	523
Casos de períodes anteriors	317
Total	477
Total de casos treballats	664

Font d'informació: Memòria de l'Atenció Primària de Serveis Socials, 1993
Ajuntament de Barcelona. Districte de Nou Barris

Modalitat de la demanda en els Serveis Socials de la Zona Nord

Tipus de demanda	Total
Economia	20,56
Laboral	23,69
Habitatge	15,68
Escolarització	7,32
Salut	6,27
Lectura/cultura/esport	3,83
Psicologia social	1,05
Social	2,44
Jurídico-legal	18,12
Altres	1,05
Total	100'00

Font d'informació: Memòria de l'Atenció Primària en Serveis Socials, 1993
Ajuntament de Barcelona. Districte de Nou Barris

És destacable la ràtio d'entitats en relació al nombre de veïns, un 70% superior a la de Nou Barris, mentre que les petites dimensions d'aquestes associacions porta com a conseqüència el fet que, en realitat, el percentatge de veïns efectivament associats és inferior al de la resta del districte.

Respecte a la distribució de les entitats per àmbits temàtics, no apareixen diferències significatives. En canvi, l'aïllament de la Zona Nord respecte a la resta

Ràtios de la xarxa associativa

1990	Nombre entitats	Mitjana de socis per entitat	Entitats /10.000 veïns	Socis /10.000 veïns
Zona Nord	30	129	20,3	2.368
Nou Barris	224	290	11,9	3.116

Font: Cens d'entitats associatives de Nou Barris. Barajas, C.; Pindado, F.- Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1990. (No inclou entitats polítiques, sindicals ni religioses)

Percentatges d'entitats per sectors d'activitat

	Zona Nord	Nou Barris
APA	23,3	19,6
AV	10,0	6,3
Culturals	33,3	32,1
Esportives	26,7	26,8
Altres	6,6	15,1

Font: Cens d'entitats associatives de Nou Barris.
Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

Percentatges d'entitats per àmbit territorial d'actuació

	Zona Nord	Nou Barris
Àmbit barri	50,0	48,2
Àmbit zona	20,0	11,2
Àmbit districte	3,3	15,2
Àmbit ciutat	26,7	21,4
Indefinit		2,7

Font: Cens d'entitats associatives de Nou Barris.
Elaboració: Centre d'Estudis i Documentació de Nou Barris, 1994

del districte té el seu reflex en l'àmbit d'actuació de les entitats.

A més del major percentatge d'entitats que centren la seva activitat en el barri o la zona, és especialment remarcable l'escassa actuació en l'àmbit de districte. La imatge de replegament cap a dins de la zona que podríem obtenir d'aquesta realitat es contraresta, però, amb un bon percentatge d'associacions que veuen en el conjunt de la ciutat el seu àmbit habitual d'actuació.

Lamentablement no es disposa de dades evolutives fiables ni tampoc d'una quantificació del sector associatiu del conjunt de Barcelona, la qual cosa permetria una perspectiva més àmplia per avaluar la significació de totes aquestes dades.

Segurament, la vitalitat de la xarxa associativa de la Zona Nord té el seu origen en la tradició reivindicativa, mobilitzadora i organitzativa que els veïns de la zona van haver de desenvolupar per fer front a carències de tota mena, i mitjançant la qual van aconseguir importants millores urbanístiques, d'equipaments i de serveis socials, culturals i sanitaris durant els anys 70, abans de la constitució dels ajuntaments democràtics. Precisament durant aquesta dècada van néixer el 60% de totes les associacions existents que hi ha en aquest territori.

Encara avui, la pressió reivindicativa és un dels elements més presents en l'activitat de les entitats cíviques i veïnals de la zona, però aquestes també han diversificat la seva actuació en un ampli ven-

tall d'iniciatives socials i culturals, la qual cosa suposa una estimable potencialitat com a motor de canvi i també per la possibilitat d'encetar processos de concertació com a via per superar algunes de les deficiències i mancances de la zona.

D'altra banda, la consciència per part de l'Administració municipal de la importància d'enfortir el teixit associatiu com a element clau de l'articulació social, ha portat a experimentar mecanismes de participació i a facilitar infraestructures municipals com a element per potenciar les activitats pròpies de les entitats.

Diferències i desequilibris territorials

A la ciutat de Barcelona es manifesten desigualtats socials i desequilibris territorials entre els barris si s'observa com es comporten i es distribueixen diferencialment en el territori diversos indicadors socials referits a l'ocupació, el nivell d'instrucció, l'estructura d'edats, la salut, etc.

Si s'analitzen les dades s'observa que la Zona Nord es troba entre els barris en situació més deficitària, amb una elevada taxa de desocupació i baixos nivells d'instrucció. Així, la taxa d'atur que en el cens del 91 era de més del 20% a les zones de Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona, igual que a altres barris obrers de Barcelona, se situava 7 punts per sobre de la mitjana de la ciutat, però a més de 10 punts de distància dels barris benestants amb taxes entre el 7 i el 9%. De la mateixa manera, les desigualtats so-

Situació de la Zona Nord d'acord amb tres instruments diferents de mesura

Barris	A) Índex sintètic de necessitat social (INS)		B) Índex sintètic de desigualtats socials (ISDS).		C) Índex de capacitat econòmica familiar (ICEF).		
01	Barceloneta	22,03	(3)	272	(4)	57,96	(2)
02	Parc	46,61	(8)	363	(7)	67,39	(7)
03	Gòtic	50,00	(10)	320	(6)	76,39	(11)
04	Raval	24,58	(4)	199	(2)	56,58	(1)
05	Sant Antoni	146,61	(30)	718	(29)	100,06	(28)
06	Esq. Eixample	155,93	(33)	800	(34)	117,93	(33)
07	Dta. Eixample	162,71	(34)	845	(36)	135,89	(36)
08	Estació del Nord	167,80	(35)	779	(33)	111,94	(22)
09	Sagrada Família	152,54	(32)	729	(31)	100,97	(29)
10	Poble Sec	61,02	(12)	484	(12)	75,20	(10)
11	Montjuïc	10,17	(1)	9	(1)	66,99	(6)
12	Zona Franca	47,46	(9)	440	(10)	84,02	(14)
13	Font de la Guatlla	98,31	(18)	637	(19)	96,52	(24)
14	Bordeta-Hostafranchs	118,64	(23)	659	(22)	93,22	(22)
15	Sants	102,54	(20)	640	(20)	89,69	(18)
16	Les Corts	181,36	(36)	831	(35)	126,13	(34)
17	Pedralbes	189,83	(38)	973	(39)	215,60	(39)
18	Sant Gervasi	190,68	(39)	934	(36)	161,79	(37)
19	Sarrià	187,29	(37)	932	(38)	167,51	(38)
20	Vallvidrera	120,34	(25)	635	(18)	129,32	(35)
21	Gràcia	150,85	(31)	741	(32)	97,60	(25)
22	Vallcarca	132,20	(28)	728	(30)	111,75	(31)
23	Guinardó	120,34	(24)	675	(26)	99,70	(26)
24	Horta	94,92	(17)	591	(15)	85,52	(15)
25	Vall d'Hebron	86,44	(15)	602	(17)	86,37	(16)
26	Vilapicina-Turó Peira	94,07	(16)	598	(16)	83,45	(13)
27	Roquetes-Verdum	57,63	(11)	476	(11)	74,13	(9)
28	C. Meridiana-Vallbona	27,12	(5)	303	(5)	66,05	(5)
29	Sagrera	144,07	(29)	697	(28)	96,41	(23)
30	Congrés	127,97	(27)	684	(27)	91,92	(20)
31	Sant Andreu	121,19	(26)	660	(23)	89,90	(19)
32	Bon Pastor	21,19	(2)	255	(3)	64,22	(3)
33	Trinitat Vella	39,98	(6)	409	(8)	65,57	(4)
34	Fort Pius	116,1	(22)	665	(24)	106,25	(30)
35	Poblenou	63,56	(13)	509	(13)	79,82	(12)
36	Barri Besòs	41,53	(7)	414	(9)	73,96	(8)
37	Clot	116,1	(21)	667	(25)	92,39	(21)
38	Verneda	76,27	(14)	542	(14)	88,93	(17)
Total ciutat		100,00	(19)	643	(21)	100,00	(27)

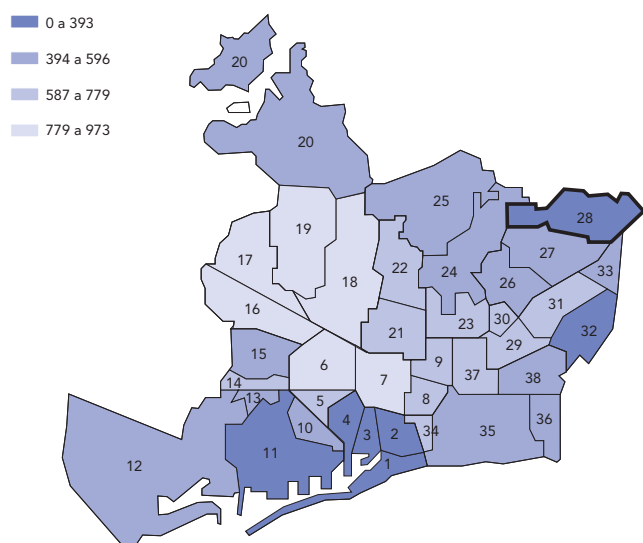
A) INS: a partir dels indicadors de taxa d'atur (91), instrucció insuficient (91), titulats superiors (91), esperança de vida (83-89) segons el mètode Borda. Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.

B) ISDS: construït a partir dels indicadors de taxa d'atur(91), instrucció insuficient (91), titulats superiors (91), esperança de vida (83-89). Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.

C) ICEF: (86-89) estatus social, potència fiscal mitjana dels turismes per família, edat mitjana dels turismes. Valor mitjà cadastral dels serveis i la construcció dels locals, despesa mensual mitjana de les famílies. Departament d'Estadística Municipal.

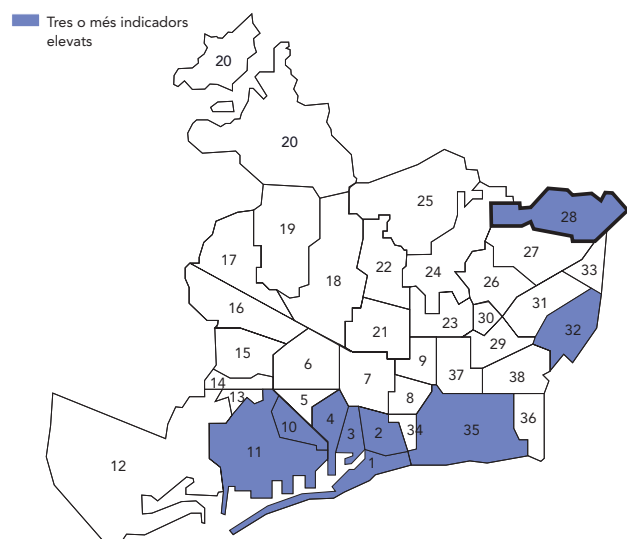
Font: Gómez, Pep: Desigualtats a la ciutat de Barcelona, "Barcelona societat" núm. 2, p. 21. Barcelona, 1994

Mapa 1
Índex sintètic de desigualtats socials als diferents territoris

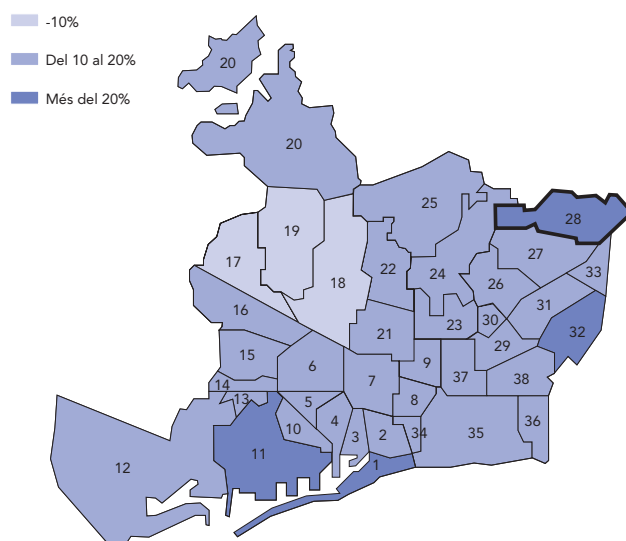

1 Barceloneta	20 Vallvidrera
2 Parc	21 Gràcia
3 Gòtic	22 Vallcarca
4 Raval	23 Guinardó
5 San Antoni	24 Horta
6 Esquerra de l'Eixample	25 Vall d'Hebron
7 Dreta de l'Eixample	26 Vilapicina-Turó de la Peira
8 Estació Nord	27 Roquetes-Verdum
9 Sagrada Família	28 Ciutat Meridiana-vallbona
10 Poble Sec	29 Sagrera
11 Montjuïc	30 Congrés
12 Zona Franca-Port	31 Sant Andreu
13 Font de la Guatlla	32 Bon Pastor
14 Bordeta-Hostafranchs	33 Trinitat Vella
15 Sant	34 Fort Pius
16 Les Corts	35 Poble Nou
17 Pedralbes	36 Barri Besòs
18 Sant Gervasi	37 Clot
19 Sarrià	38 Verneda

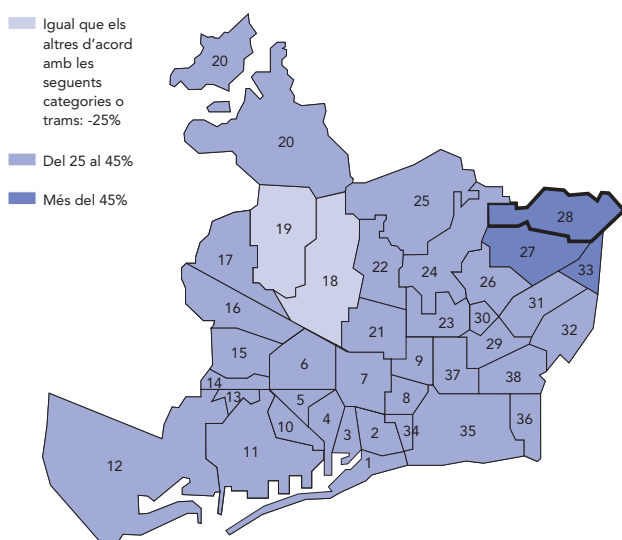
Mapa 2
Barris amb els indicadors de mortalitat més elevats per causes relacionades amb deficientes condicions de vida

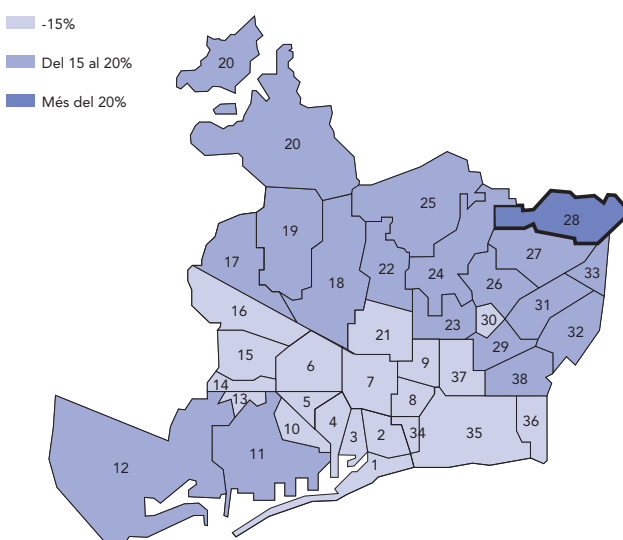
Mapa 3
Taxa d'atur als diferents territoris

Mapa 4
Índex d'immigració en els diferents territoris

Mapa 5
Pes de la població jove als diferents territoris

cial s'agregen si es comparen els nivells educatius: la taxa de titulars superiors és irrellevant a la Zona Nord on només suposa el 0,7% dels majors de 20 anys, quan arriba al 7,9% a la ciutat i supera el 20% en els barris de les Corts, Pedralbes, Sarrià o Sant Gervasi. Així mateix, la població entre 15 i 25 anys amb instrucció insuficient, que als barris de la Zona Nord supera el 22%, en aquests barris se situa entre el 3 i el 6% i a la ciutat arriba al 12%.

Per altra part, aquesta zona té una estructura d'edats molt jove, en què el sector de població d'infants i joves té un pes important, a pesar de la baixa natalitat actual. El sector de població entre els

15 i els 24 anys representa el 22,5% dels habitants de la zona, percentatge més alt de la ciutat, que té una taxa global del 15% a Barcelona, i se situa 10 punts per sobre dels barris més envellits.

Així mateix cal assenyalar l'important pes de la població immigrant d'altres zones de l'Estat en la composició de la població de la Zona Nord, amb un 47,7% de població immigrada. Aquest índex d'immigració és el més alt de les 38 zones estadístiques de la ciutat, fins i tot per davant d'altres barris populars on els valors es situen també per sobre del 33% de la ciutat.

També, si es comparen els indicadors sanitaris amb els valors que aconse-

gueixen altres zones de la ciutat s'observa que l'esperança de vida és de les més baixes, que és més important la incidència de certes malalties i més elevades les taxes de mortalitat relacionades amb les condicions i estils de vida de la població (sida, tuberculosi, etc.).

Aquestes diferències territorials es fan encara més evidents quan s'analitzen els resultats aportats per diferents indicadors sintètics que resumeixen informació de tipus econòmic i social. En tots aquests indicadors la Zona Nord ocupa el cinquè lloc dels 38 barris, entre les zones més desfavorides de la ciutat per davant d'alguns barris de la Ciutat Vella i d'altres barris perifèrics de la ciutat.

Conclusió

La constatació dels dèficits urbanístics acumulats durant dècades, l'evidència d'una deficitària situació socio-econòmica agreujada en els darrers temps i el compromís de l'Administració municipal amb la millora de la qualitat de vida dels ciutadans, han mogut l'Ajuntament a posar en marxa un programa d'intervenció que permeti millorar les condicions de vida dels habitants de la Zona Nord de Nou Barris.

El programa d'actuació municipal per a la reordenació i transformació de la Zona Nord té un marcat caire integral i multidimensional atenent a la diversitat de factors que incideixen, com s'ha vist, en la situació de desigualtat, aïllament i marginació urbanística, econòmica i social que pateixen els barris perifèrics de Torre Baró, Ciutat Meridiana i Vallbona.

Es tracta d'abordar de forma radical la situació de desigualtat i exclusió de la Zona Nord, mitjançant una actuació global que integri la intervenció en les diferents dimensions del fenomen i que superi el tractament parcial i sectorial que s'ha donat des de les institucions públiques i privades. Mitjançant una planificació estratègica i una intervenció multidimensional, concertada amb diferents agents socials, es pretén incidir més eficaçment en la millora de la qualitat de vida i en la integració dels barris de la Zona Nord en el teixit i en la dinàmica social de la ciutat, contribuint d'aquesta manera a augmentar les oportunitats d'inserció social dels col·lectius més desfavorits.

Diagnòstic de la situació de la Zona Nord

Debilitats

- Topografia difícil i aïllament del nucli urbà.
- Progressiu deteriorament mediambiental.
- Importants dèficits urbanístics i d'habitatge.
- Baixa qualitat de la urbanització i de l'edificació.
- Difícil gestió de sòl ateses les característiques del terreny i la propietat del sòl.
- Dèficits en la xarxa de comunicacions i de transport.
- Deficitària base productiva i feble activitat econòmica, amb elevats nivells d'atur.
- Elevada taxa d'analfabetisme i d'instrucció insuficient.
- Dèficits en la formació i la qualificació professional.
- Trastorns de salut relacionats amb les condicions de vida.
- Increment de les necessitats socials i de la demanda d'atenció socio-sanitària que afecten especialment els col·lectius més desfavorits.

Potencialitats

- L'entorn natural que envolta la zona és un important recurs a conservar i promoure.
- Proximitat amb vies de comunicació importants de la ciutat i eix de relació amb la conurbació del Besòs i el pla del Barcelonès.
- Possibilitats de promoció de l'habitatge públic
- Una estructura de població jove que suposa un potencial humà a capitalitzar.
- Un teixit associatiu dinàmic.
- Existència de xarxes informals de relació i solidaritat entre la població.
- Possibilitats de col·laboració amb les entitats per al desenvolupament de programes concertats de caire social o cultural.
- Cultura del diàleg entre l'Administració i les entitats veïnals.
- Una xarxa d'equipaments públics en procés de consolidació, que inclou un teatre y diverses instal·lacions esportives.
- Important oferta d'activitats socio-culturals.

Pla d'actuació

Objectius generals

Augmentar la integració de la Zona Nord en el teixit i la dinàmica de la ciutat tant en els aspectes urbanístics com en els econòmics, socials i culturals i millorar la qualitat de vida dels habitants per disminuir les desigualtats i augmentar el benestar social, tot potenciant la identitat col·lectiva i la projecció i la imatge externa de la zona.

Objectius o línies estratègiques

- Millora de l'hàbitat i de l'entorn urbà i conservació del medi ambient.
- Foment de l'estructura econòmica i millora de les oportunitats d'inserció laboral.
- Atenció socio-sanitària i promoció de la salut de la comunitat.
- Dinamització cultural i formació permanent.
- Desenvolupament comunitari, vertebració social i millora de la identitat col·lectiva.

Actuacions

- Millora del medi ambient urbà i protecció de l'entorn natural.
- Promoció d'habitatge públic, rehabilitació d'habitatges i manteniment de l'edificació.
- Millora de l'ordenació del territori i de la vertebració del teixit urbà.
- Promoció del teixit empresarial i de l'activitat econòmica.
- Programes d'inserció, formació ocupacional i prelaboral.
- Promoció de la funció socialitzadora de l'escola i prevenció de l'exclusió del sistema escolar.
- Formació permanent.
- Promoció de la salut i de l'atenció materno-infantil.
- Programa d'atenció social integral a les famílies.
- Suport a l'associativisme, promoció del teixit social i desenvolupament comunitari.
- Difusió i dinamització cultural i potenciació de la multiculturalitat.
- Activitats d'informació i difusió per a la millora de la imatge.

El projecte es concreta en actuacions urbanístiques, mediambientals, socio-econòmiques, sanitàries, educatives, ocupacionals, socials, culturals i de desenvolupament comunitari, que s'articulen al voltant de cinc línies o objectius estratègics que donen coherència interna al projecte i permeten desenvolupar intervencions paral·leles però coordinades en diferents àmbits (Urbanisme, Promoció Econòmica, Serveis Socials, Cultura, Educació, Salut, etc.), en col·laboració amb els diversos agents que intervenen en el territori, siguin estaments públics, empreses privades, associacions de veïns o entitats cíviqes.

A través d'aquesta iniciativa es pretén concentrar i coordinar els esforços que es realitzen des de diferents departaments i institucions, consensuant i concertant una estratègia integral amb objectius múltiples, amb tots els agents implicats, i promoure la cooperació entre organismes públics i privats. En aquest sentit cal assenyalar que la mobilització i participació activa de la població en la resolució dels problemes que afecten els barris i les seves condicions de vida, ha estat sempre i és encara una de les principals potencialitats per al desenvolupament d'un pla que pretengui incidir eficaçment en la millora dels nivells de benestar i desenvolupament socio-econòmic de la zona.

El programa que l'Ajuntament de Barcelona impulsa en aquesta Zona de Nou Barris s'inscriu en un pla d'actuació més ambiciós que pretén transformar les àrees urbanes ubicades en el conegut del

Equipaments i entitats de la Zona Nord

Centres educatius de titularitat pública

1. Escola d'EGB "Mestre Roura"
2. Escola d'EGB "Ferrer i Guàrdia"
3. Escola d'EGB "Elisenda de Montcada"
4. Escola d'EGB "Font d'Eucaliptus" (EP i APA)
5. Escola d'EGB "Ciutat Comtal" (EP i APA)
6. Escola Educació Especial "St. Joan de la Creu" (EP i APA)
7. Escola d'Adults "Ferrer i Guàrdia"
8. Institut de Batxillerat "Pablo Picasso"
9. Guarderia Municipal "La Muntanya"

Centres educatius de titularitat privada

10. Escola d'EGB "Ciutat Meridiana"
11. Escola d'EGB "Alfonso Gavín"

Equipaments socio-culturals de titularitat pública

12. Casal d'Avis Pedraforca
13. Centre Cívic de la Zona Nord
14. Centre d'Activitats de Torre Baró
15. Centre d'Activitats de Vallbona
16. Casals infantils ubicats en els núm. 13, 14 y 15
17. Teatre Municipal ubicat en el núm. 13

Equipaments socio-culturals de titularitat privada

18. Espai Infantil "Ciutat Meridiana"
19. Biblioteca "Alfonso Gavín" ubicada en el núm. 11
20. Biblioteca "Torre Baró" de "La Caixa"
- Centres ocupacionals de titularitat pública
21. INEM

Centres ocupacionals de titularitat privada

22. Centre de Formació C.A.S.E.
23. Centre formatiu-ocupacional de "Can Ensenya"
24. Aula Taller "La Cruïlla"

Equipaments sanitaris de titularitat pública

25. Àrea Bàsica de Salut

Equipaments assistencials de titularitat pública

26. Centre municipal de Serveis Socials de la Zona Nord
27. Oficina de Benestar Social de la Generalitat
28. Residència de Vallbona

Centres assistencials de titularitat privada

29. Càritas
30. Casal d'Adolescents de Càritas
31. Programa materno-infantil de Càritas

Instal·lacions esportives de titularitat pública

32. C.E. "Can Cuyàs"
33. C.E. "Ciutat Meridiana"
34. C.F. Vallbona

Instal·lacions esportives de titularitat privada

35. Pistes de petanca de Ciutat Meridiana, ubicades en el núm. 32
36. Pistes de petanca de Torre Baró

Mercats

37. Mercat Municipal de Ciutat Meridiana
38. Mercat Municipal Núria
39. Estació de RENFE de Ciutat Meridiana

Entitats i associacions cíviqes, culturals y esportives

40. AV de Ciutat Meridiana
41. Gimnàs Mawasi
42. Centre Cultural "Juan Ramón Jiménez"
43. Club Ciclista de Torre Baró
44. AV de Torre Baró
45. AV de Vallbona
46. Racing Vallbona
47. Peña Joven Vallbona
48. Agrupació Esportiva "Catalunya Fichet"

Parròquies

49. Parròquia "Sta. Bernardeta"
50. Parròquia "St. Marc"

Besòs. El Pla del congost del Besòs preveu actuacions de caire general per a la millora de les condicions mediambientals i la incorporació de noves infraestructures urbanes a aquesta zona metropolitana, amb actuacions de caire local per a la millora de les condicions de vida i la rehabilitació interna dels barris mitjançant accions adreçades a la millora de les condicions d'urbanització, a la promoció de l'habitatge, a la potenciació dels mitjans de transport i comunicació i a la consolidació de la xarxa d'equipaments socials.

Dur a terme un pla d'actuació local a la Zona Nord de Nou Barris suposa continuar amb els esforços iniciats fa anys per aconseguir no solament una mi-

llora de les condicions de vida dels barris sinó també aconseguir un major equilibri urbà i la disminució de les desigualtats socials.

BIBLIOGRAFIA

- FABRE, J. i HUERTAS, J. M. *Tots els Barris de Barcelona*. Volum VII. Edicions 62 Barcelona, 1977
- HERNANDEZ, F. X. *Història d'una ciutat*. Editorial Llibres de l'Índex, S.L. Barcelona, 1992
- CUADRILLERO, B; GARCIA SOLER, M.C. i VILALTA, J. *Distrito de Nou Barris de Barcelona. Urbanismo, Población y Servicios Sociales*. Centre d'Estudis de Nou Barris. Barcelona, 1985
- FABRE, J. i HUERTAS, J.M. *Nou Barris. La Penúltima Barcelona*. Ajuntament de Barcelona, 1991
- Servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona. *Índex de Capacitat Econòmica Familiar a la ciutat de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona i Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, La Caixa. Barcelona, 1991
- BORRELL, C; ARIAS, A; TRISTAN, M. *Mortalitat agregada a la ciutat de Barcelona (1983-1989). Anàlisi per barris municipals*. Àrea de Salut Pública. Ajuntament de Barcelona 1992
- Àrea de Salut Pública. *Sistema d'Informació sobre Drogodependències de Barcelona. Informe bianual*. Barcelona, 1994.

ALTRA DOCUMENTACIÓ CONSULTADA

- Pla General Metropolità de 1976
- Text refós de la modificació de determinats articles de les Normes Urbanístiques del PGM de Barcelona. Aprovació definitiva 8-8-1988
- Plan Especial de mejora urbana de Vallbona. Memoria 1980
- Estado actual de la vivienda - PERI de Torre Baró. Barcelona, 1983. Víctor Seguí Santana i Esteban Vicens Buj
- Estudi de l'estat de l'edificació al barri de Vallbona -1986. Ricard Pié, Rosa Barba, Josep M. Vilanova, arquitectes. Marisol García, sociòloga. Miquel Díez, col·laborador
- Avanç del Pla Especial de Reforma Interior de Vallbona
- Pla Especial de Reforma Interior de Vallbona. Text refós aprovat definitivament el 1990
- Memòria del Pla Especial de Reforma Interior de Torre Baró, 1985
- Informe dels serveis de Gestió Urbanística de l'Ajuntament sobre la situació dels PERI a Torre Baró y Vallbona
- Districte de Nou Barris. *Memòria de l'Atenció Primària de Serveis Socials 1993*. Ajuntament de Barcelona
- Districte de Nou Barris. *Proyecto de actuación territorial para la Zona Norte de Nou Barris*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, octubre de 1994
- Departament d'Estadística Municipal. *Padró d'habitants de la ciutat de Barcelona. Avanç de resultats*. Ajuntament de Barcelona 1992
- Departament d'Estadística Municipal. *La població de Barcelona, 1994*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, abril 1994